

Leons Paegle

AUGŠĀMCELŠANĀS

DRAMA 5 AINĀS

PERSONAS:

Mārtiņš Laukudūre, strādnieks.
Laukudūru māte, viņa sieva.
Viesturs, dzejnieks
Gaidis, skolnieks, vēlāk students } viņu dēli.
Andrejs Akmens }
Vilis Upmalis } strādnieki.
Kārlis Kokgrauzis }
Vakargailis, fabrikas sargs.
Aina, viņa audzumeita, grāmatvede.
Raita, viņa meita, kantoriste.
Balks, fabrikas direktors.
Romans, viņa dēls, students, vēlāk cietuma priekšnieks.
Aģitators.
Dzelzsgriezējs.
Blanku nesējs.
Zemnieks.
Tabakas griezēja.
Pristavs.
Oficiēris.
Spiēgs.
Kantoristes.
Strādnieki, policisti, zaldāti u. c.

Četras pirmās ainas notiek 1905. gadā, pēdējā — 12 gadu vēlāk.

PIRMĀ AINA

Fabrikas kantoris. Durvis pa labi ved uz pagalmu un pa kreisi direktora kabinetā. Logi lieli, ar smagiem drapētiem aizkariem. Vairāk rakstāmgaldu. Skapis ar kantora grāmatām un papīriem.

Novakare. Priekškaram paceļoties, Aina, Raita un divas kantoristes strādā, pār galdiem noliekušās. Atskan rakstāmmašīnu klauudzēšana.

Laukā dzirdama fabrikas rūkoņa.

Pirmā kantoriste beidz strādāt, atlaižas krēsla.

Muguras noliektas,

Kli-kli-kli-mašīnas.

Biedrenes, vai jums vēl pirksti nav stīvi?

Otrā kantoriste.

Putekļi krūtīs gulst,

Gurumā prāti mulst;

Drīzi kaut varētu uzelpot brīvi!

Raita.

Gausi kur dienas iet,

Gribētos laukā skriet,

Izbaudīt līdz ar laimīgiem dzīvi.

Aina.

Nemiens mums sirdī krāts,

Asiņu zīdināts,

Laiks tam ir rādīties droši un spīvi,

Laiks mums ir nokratīt putekļu blīvi.

Biedrenes, vai esat vērojušas

Strādniekus, kas rītos iet uz darbu?

Sejās apņemšanās, soļi svina smagi, —

Katrs muskuls izdveš spēka virmi,

Pleci gatavi nest smago jūgu,

Ko tie nes jau simtu gadu cauri.

Vai jūs dziļi zemē neuztvērāt

Dobju dūkoņu un vesertroksni,

It kā jaunu pasauli tur kalnu? Aina
Vai jūs nemanījāt ielas stūros
Uztrauktas un gaidu pilnas sejas?

R a i t a.
Vakar, lasot Raiņa dzejas,
Likās, dzirdu ziedoņvēstis
Gaisā, zemē, savās krūtīs — — —
Likās, nāk jau lielais brīnums.

A i n a.
Mums ir jāiet pretī brīnumam,
Nenāks viņš, ja mēs to nevedam.

P i r m ā k a n t o r i s t e.
Baumas iet, ka saceloties
Apspiestie pret apspiedējiem.
Nokratīšot sūro varu,
Zemē triekšot kungu baru.

A i n a.
To, ko runā — arī pierunā.

P i r m ā k a n t o r i s t e.
Dažās fabrikās, kā stāsta,
Uzsākti jau vakar streiki,
Ejot apkārt runātāji —
Aicinot uz sacelšanos,
Solot jaunu pavasari.

O t r ā k a n t o r i s t e.
Dzirdēju, ka spiegu bari
Veidoti, lai veic ar viltu,
Bruņoti, lai ņem ar varu
Tos, kam drosme rādīt spīti.
Cīņas jaušu, sirds tik grūta,
Baidos es šo dzīvi skaļo,
Steigtos turp, kur lauki zaļo,
Baltas birzes mieru šalc,
Ceļas migla pļavā,
Mēness pakar vakarā
Zelta kokli kļavā.
Sapņot tur no dzīves tāli!

A i n a.

Vakardienas ideali!
Dzirdiet taču balsi skarbu, —
Šīdiens tur sauc uz darbu,
Sapņotāji most no miega —
Dzīve kāpj iz mūža sniega.
Biedrenes, kad brāzīs auka,
Vai jūs būsiet cīņas laukā?

P i r m ā k a n t o r i s t e.

Kad iet visi, jāiet vienam,
Tomēr nesolos nevienam.

O t r ā k a n t o r i s t e.

Es nu ne, kas man tur daļas,
Nē man drosmes, nē man vaļas.

R a i t a.

Es gan aukai pretim traukšu,
Lielumā es liela augšu,
Sirds man pilna salda prieka:
Vai es tāda cīņā lieka?

A i n a.

Arī tāda nodērēsi.

R a i t a.

Gribu būt kā ziedonzvani,
Es jau skanu, dzirdiet mani —

Dzied.

Liksmi, droši plidu-lidu
Vecai pasaulei pa vidu!
Lai smeļ birzes, lai vaid sils.

Visi zvani
Dimd ar mani,

Debess loks tiek dzidri zils.
Klusie putni, topiet skaļi,
Kailie lauki, kļūstiet zaļi,
Sikā zāle, galvu cel!

Rātnie vēji,
Topiet spēji,

Lēnā bite, atkal dzel!
Līdz ar mani plidu-lidu
Jaunai pasaulei pa vidu,
Heijā, mana drošā cilts!

Roku rokā

Cietā lokā

Lai grūst vara, lai zūd vilts!

Balks *iznāk no kreisās puses.*

Še nav jādzied, bet ir jāstrādā!

Darbs tiek samaksāts, ne dziesmas.

Šķirsta grāmatas.

Sacīt gribēju, ka šodien

Jāpaliek jums virspus laika,

Jānoslēdz ir visi darbi,

Nevar gaidīt tie uz rītu.

Aina.

Arī man ir mājās darbi,

Kuri nevar gaidīt rītu;

Virspus laika nestrādāšu.

Balks.

• Nestrādāsiet? Kā jums tīkas.

Bet, ja šodien projām iesiet, —

Tad vairs nenāciet uz priekšu.

Aina.

Balka kungs, ar atlaišanu

Nedrīkst baidīt vairs neviena,

Neesmu es šeitān viena,

Simtiem biedru stāv aiz manis.

Balks.

Varbūt apakšā, ne šeitān,

Še vēl nedīgst jūsu sēkla.

Uz kantoristēm.

Labprāt gribētu es zināt,

Kura no jums atstās darbu,

Lai vairs rītā neatgrieztos?

Klusums.

Nu, vai redzat, es jau teicu.

R a i t a.

Ja ies Aina, iešu līdz!

B a l k s.

Klusu, jūs vēl pārāk jauna,
Jums vēl jāprasa no tēva —
Kas ir atļauts un kas nava.
Paldies dievam, Vakargailis
Vēl ir vīrs, kam prāts ir vietā.
Jāparunā būs ar viņu,
Lai tas pievalda pie laika
Isto meitu, ja nav spējis —
Darīt to ar audžumeitu.

A i n a.

Balka kungs, kā jums nav kauna!

B a l k s uz A i n u.

Klausieties, ko es jums teikšu.
Tēva dēļ jums devu darbu;
Ja jūs tomēr turpināsiet
Līdz bezprāšiem tur lejā —
Musināt un sacelt ļaudis,
Tad var gadīties, ka drīzi
Dārgi par to samaksāsiet!

A i n a.

Ko gan nozīmē šie draudi?

B a l k s.

Paši zināt, un es ceru,
Ka jūs viņus pārdomāsiet,
Šodien strādājot virs laika.

Prom pa labi.

A i n a uzlec.

Vai tad tiešām jau tik tālu,
Viņš mums iedrošinās draudēt!
Kas mēs esam, ka mēs ciešam
To, ko katra kalponīte
Neļautu ar sevi darīt!

P i r m ā k a n t o r i s t e.

Bet viņš atļaut var no vietas.

Otrā kantoriste.

Ja ar neatlaiž, bet algu
Atvilkt var viņš katrā laikā,
Tādēļ jābūt apdomīgām.

Raita.

Mīlās biedrenes, to kaunu!
Sēdējām kā skolas skuķes,
Ļāvām mocīt mūsu Ainu,
Izpirkt vajag mūsu vainu, —
Šodien nedrīkstam mēs palikt.

Aina.

Piespiest negribam neviena,
Dodam visiem brīvu vaļu
Izvēlēties savu daļu.
Vai ar mums vai pretim stāties.

*Laukā troksnis, atskan balsis un kliegzieni, fabrika mi-
tējas rūkt.*

Raita *piesteidzas pie loga.*

Aina, fabrika stāv mierā,
Strādnieku ir pilna sēta.
Laukudūre, Akmens, Upmāls,
Sveši cilvēki pa vidu.

Visas kantoristes piesteidzas pie loga.

Otrā kantoriste.

Ko tie māj un sauc, un prasa,
Ko tie draudē melnām dūrēm?

Raita.

Aina, tēvs ir tur aiz stūra!
Kāds viņš sarāvies un niecīgs,
It kā slēpjas tur no citiem,
It kā noklausītos viņos.

Aina.

Labāk nerunā par tēvu.

Pirmā kantoriste.

Vai jūs redzat, tur uz sola
Svešinieks ar kailu galvu!

Vēji plīvo viņa matus,
Rokā asinssārta neļķe!
Nu viņš roku ceļ ar neļķi!
Nu viņš runā — — —

R a i t a.

Drīzāk iesim,
Mums ir jādzird viņa vārdi!

K a n t o r i s t e s.

Ko, vai iesim? — Iesim arī!

*Visas prom pa labi. Durvīs viņas satiek Romans Balks un
aiztur Ainu.*

R o m a n s.

Palieciet! Uz vienu vārdu.

A i n a.

Nezinu, kas mums ko runāt.

R o m a n s.

Ir ko runāt, — sen jau gaidu
Brīdi, lai to izsacītu,
Kas man ir ko teikt jums vienai.

A i n a.

Atračuši īsto laiku!
Dzirdiet jel, kā tie tur lejā
Tagad pārkliedz jūsu runas.
Jūsu fabrika stāv mierā,
Jūsu tēvs svīst baiļu sviedrus, —
Ejiet taču viņam līdzēt.

R o m a n s.

Manim nav par viņiem daļas,
Lai tie fabriku sit drupās,
Lai tie liesmām atdod zemi,
Lai tik mierā atstāj mani,
Ļauj man skatīt jūsu acis,
Kaut ar tikai īsu brīdi,
Lai tad kvēles rauj mūs abus,
Mirt ar jums man būtu saldi!

A i n a.

Ja jūs tādēļ šeit esat,
Lai man glaimotu, tad ejiet.
Kas mums dzīvē var būt kopīgs?
Man ir darbs, un jums ir bauda,
Nebūs viena mums pat nāve.

Grib iet.

R o m a n s stājas ceļā.

Nebēdziet, bet atvainojiet.
Nenācu jums atklāt mīlu,
Vārdi paši laukā plūda,
Nācu šurp ar priekšlikumu.
Redziet... nu, kā lai jums saku — — —
Strādājat jūs dienas cauri,
Vārgstat šinīs kantortelpās,
Bet vai tā ir jūsu vieta?
Zinu, mācāties pa naktīm,
Sen jau sapņojat par kursiem
Maskavā vai Pēterpilī...
Ko, vai esmu uzminējis?

A i n a.

Neaiztieciot manus sapņus!
Kāda jums gar viņiem daļa?

R o m a n s.

Drusciņ tomēr — — — Teikšu taisni,
Ja jūs līdzī ruden brauktu
Man uz Maskavu, tad naudu
Es jums aizdotu priekš kursiem.

A i n a pārsteigta.

Jūs man aizdotu? Jūs? Naudu?

R o m a n s.

Jā, vai tiešām tas jums brīnums?
No tās naudas, ko no tēva
Saņemu, var iztikt divi.

A i n a.

Līdzī brauktu — — — Iztikt divi — — —
Mērķi, sakiet savu mērķi,
Kādēļ man šo naudu solāt?

R o m a n s.

Nav man it nekāda mērķa,
Jūsu centību es cienu,
Gribu līdzēt tikt uz priekšu,
Tas ir viss. Nu, kopā brauktu,
Būtu manim ceļa biedre,
Kļūtu draugi mēs uz priekšu.
Lai jūs, Aina, nedomātu,
Ka tie tikai tukši vārdi,
Daļu naudas tūliņ dodu.

Izvelk dažus naudas gabalus un sniedz Aina.

A i n a *brīdi cīnās ar sevi, tad atgrūž naudu.*

Nē, tas nevar būt, jūs mani
Gribat ķert kā mušu tiklā;
Jūsu acīs redzu glūņas,
Jūsu pirkstos jūtu kāri,
Velti aizmirsu uz brīdi,
Ka jūs nesat Balka vārdu.
Es jūs nīstu, laidiet mani!

R o m a n s.

Tā! Par manu labo sirdi
Jūs man pliķi sitāt sejā,
Ne tik mani, manu vārdu
Apvainot jums bija drosme,
Labi, tad es arī kļūšu
Tāds, par kādu mani turat,
Neatteicos vis tik viegli
Es no mērķa, ko sev spraudis.
Taisnība, man bija mērķis,
Un šis mērķis — jūs, nu zināt.

A i n a.

Diezgan, diezgan! Laidiet mani!

R o m a n s *stāv viņai ceļā.*

Neaiziesiet!
Es šē valdu!
Skatišu es jūsu daili,
Laidīšu caur saviem pirkstiem

Jūsu matu smalko zīdu,
Jūsu lūpās iecirtīšu
Zobus es kā granataugli.

A i n a.

Bezprātīgais! Ļaudis saukšu,
Strādniekus ar smagām rokām!

Mēģina lauzties uz durvīm.

R o m a n s *noslēdz durvis.*

Lai ar viltu vai ar varu,
Bet es tevi tomēr gūšu!

Tver viņu rokā.

A i n a *atlec atpakaļ.*

Tuvāk nenāciet, jeb varu
Arī lietot spiesta būšu!

R o m a n s *kaislībā.*

Ļaujies pati, neļaujamā!
Kas tu esi, ko tu spēji?

Metas Ainai virsū.

A i n a *izvelk mazu revolveri un tur viņam pretī.*

Meitu smējēj, — nepiesmēji!

R o m a n s *apjūk, apstājas.*

Ak tad tā! Jūs apbruņoti!
Nu es redzu, tas ir tiesa,
Ko mans tēvs nesēn vēl teica:
— Tā mums jāpatur ir acīs. —
Atzīstos, es pārspēts esmu,
Bet es zvēru, kā šē stāvu:
Naktis cauri negulēšu,
Mierīgs nesēdēšu krēslā,
Kamēr nebūšu es tevi
Veicis un par savu guvis!

Kāds rausta durvis.

B a l k s *aiz skatuves.*

Sasodītie! kas tās durvis
Aizslēdzis?! Hei, vai tur ir kāds?

R o m a n s.

Es šē esmu. Pagaid brīdi,
Tūliņ tevi ielaidīšu.

Uz Ainu.

Jūsu ceļš, lūk, tur, pa kreisi.

A i n a.

Savus ceļus pati zinu!

R o m a n s.

Kā jūs gribat.

*Atslēdz durvis. Ienāk Balks un fabrikas sargs Vakargailis.
Abi uztraukti un nobijušies.*

B a l k s *uz Romanu.*

Ko, tu šē! Un viņa arī!
Kas jums meklējams ir kopā?

R o m a n s *spītīgi.*

Tā ir mana darīšana!

B a l k s.

Kā tu iedriksies! Vai tiešām
Viņa tevi pavadusi!

Uz Vakargaili.

Redzat, kāda jūsu meita,
Kādus ceļus viņa staigā:
Pārāk viegla jums bij roka,
Kad to mazu pārmācījāt,
Nu tā kaunā gāž jūs līdz!

V a k a r g a i l i s.

Tiesa, kungs, tai mīksts es biju,
Bet vēl nebūt nav par vēlu.
Viņa nav vēl pilngadīga,
Vēl es esmu tēvs un viņu
Tagad pataisīšu mīkstu.

Uz Ainu.

Skuķi, kungu šē uz vietas
Nolūdzies un atvainojies.

A i n a.

Esi klusu! Jāsarkst būtu
Abiem jums ar savu kungu,
Acis jānolaiž priekš manis.

Uz Balku.

Nemāciet jūs citu bērņus,
Pievaldiet pats savu dēlu,
Citādi var vēlreiz nākties
Lietot ieroci pret viņu.

Noslēpj revolveri. Ar ironiju.

Sveiki, Balka kungs, nu iešu
Apspriesties ar saviem biedriem,
Vai mums tiešām nederētu
Šodien virsstundas vēl strādāt.

Prom pa labi.

V a k a r g a i l i s *krata dūres.*

Skuži, to tu pieminēsi!

B a l k s.

Saki tai, ka no šīs dienas
Nav tā šeit vairs grāmatvede.

V a k a r g a i l i s *lūgdams.*

Kungs, varbūt jūs atvainotu.
Viņa nav nemaz tik ļauna,
Tikai — — —

B a l k s.

Ko es sacīju, tas notiks,
Lūdzu neuzkavēt mani.
Mums ir jāķeras pie lietas.
Labi, ka tu, Roman, klātu;
Visi apspriesties mēs varam,
Ko lai tagad tālāk darām.

Uz Vakargaili.

Stāsti mums, kas notiek lejā.

V a k a r g a i l i s.

Balka kungs, tur neiet labi.
Kājas man vēl dreb no bailēm,

Skudriņas pa miesu skraida.
Mani nogrūda no vārtiem:
— Nost tu, kungu suns, no kājām!
Nokritu kā pupu kūlis
Nātrēs, pašā sētas malā,
Un aiz sētas noklausījos.
Viņi aicina uz streiku,
Kūda strādniekus pret kungiem
Un pret augsto valdīšanu.
Pašus meistarus tie ķerrā
Izdzina no fabrikalpām,
Un nu prasīšot, lai viņus
Gluži atlaižot no vietas.
Tāpat prasīšot, lai arī — — —
Arī — — — arī — — —

Stomās.

Balks.

Ko vēl prasīšot? Teic droši.

Vakargailis.

Arī jūs lai tiktu padzīts.
Un par saviem varas darbiem
Nodots nekavējot tiesai.

Balks.

Kas to prasīja? Sauc vārdā!

Vakargailis.

Laukudūre, Akmens, Upmāls,
Kokgrauzis un daži citi,
Kuru sejas man bij svešas.

Balks *pieraksta vārdus kabatas grāmatiņā.*

To mēs redzēsim, kurš pirmais
Tiesāts tiks, vai es vai viņi.

Vakargailis.

Sargieties, tie ķers jūs rokā,
Šodien nerādieties viņiem.

Balks.

Labi, to es ievērošu.
Bet nu steigšus klāt pie darba.

Vakargaili, tu man iesi
Ziņot policijai visu.
Gan tā zinās, kas ir darāms.
Bet tu, Roman, nekavējot
Brauc pie mūsu principala,
Pastāsti tam, kas šē notiek.
Prasi, kā mums izturēties.

R o m a n s.

Labāk pats tu brauci turpu,
Tālāk būsi prom no viņiem,
Es šē palikšu par sargu,
Visu siki novērošu.

B a l k s *atvieglots.*

Ja tu vēlies, es ar mieru.
Nu tad iesim, Vakargaili.
Katra minute ir dārga.
Roman, nāc un aizslēdz durvis.

Visi aiziet pa kreisi.

B a l k s *aiz durvīm.*

Rīkojies tik uzmanīgi!

R o m a n s *aiz durvīm.*

Gan jau zināšu, kas darāms.

Ienāk un piever durvis.

Pagaid, lepnā spītētāja,
Nu es tevīm atspītēšu.
Tu par mani šodien smējies,
Rītu smiešu es par tevi.
Kļūsi tu kā vilna mīksta,
Tevi saukšu es par savu.

Projām pa labi. Brīdi klusums, tad atskan troksnis.

B a l s i s *aiz skatuves.*

Biedri, mēs to izvedīsim,
Lai tad atbild pats par sevi!

Durvis pa labi atveras. Ienāk Akmens, Upmāls, Kokgrauzis un Laukudūre.

Laukdūre.

Biedri, te vairs nav neviena,
Lapsa laikam nojautusi
Un pie laika aizmukusi.

Akmens.

Varbūt sēd vēl kabinetā.

Upmāls atver durvis un paraugās.

Nē, tur arī viņa nava.

Kokgrauzis.

Nav jau brīnums, tur ir durvis,
Kuras taisni ved uz ielu, —
Viss tiem ierīkots ar ziņu.

Laukdūre.

Piecas minutes, kopš teica,
Bijis šeit Balks ar dēlu,
Un ar viņiem kopā bijis
Glumais līdējs Vakargailis.
Vairs to nav, — un lieta skaidra —
Drīzi klāt būs policija,
Arestēs, ko vārdā saucis
Būs tiem Balks vai Vakargailis,
Citus pipkām dzīs uz māju,
Rītu pavēlēs sākt darbu.

Kokgrauzis.

Ko tu domā, kas mums darāms?

Laukdūre.

Katrs viens no mums ir lāse,
Katra fabrika ir vilnis
Darba ļaužu okeanā.
Nevar lāse, nevar vilnis,
Var viss okeana brāzums
Sārņus noskalot no zemes.

Kokgrauzis.

Jā, bet kas mums būtu darāms?

L a u k u d ū r e.

Jāievēl ir delegāti,
Jāizsūta tie pa visām
Fabrikām, lai pārtrauc darbus.

A k m e n s.

Čugunlietuve nav tālu,
Vai gan nederētu labāk
Tūliņ barā turpu doties,
Aicināt, lai pievienojas.

L a u k u d ū r e.

Netiksim mēs vēl tik tālu,
Kad jau būsim izklīdēti,
Nē, uz ielas jāiet barā
Visām fabrikām uz reizi,
Vienā dienā, vienā stundā,
Tad tik varu uzvarēsim, —
— Vēl mēs esam tikai vilnis.

U p m a l s.

Aģitators ar tā teica;
Es jums abiem pievienojos.

L a u k u d ū r e.

Kopudarbs tiks apspriests rītu
Sapulcē, par ko jau zināt,
Bet nu atpakaļ pie biedriem,
Lai mūs nepārsteidz par agru.

Laukā atkal troksnis.

R a i t a ieskrien uztraukta.

Policija! Policija!
Vārti aizņemti no viņiem,
Laužas viņi iekšā sētā,
Prasa izdot kūdītājus.
Jūs tie taisni nosauc vārdā.
Liekas, tēvs tos šurpu vedis.
Ai, to kaunu man, to kaunu!

Aizsedz seju rokām.

U p m a l s.

Ātrāk projām, tur ir durvis,
Kuras taisni ved uz ielu.

A k m e n s.

Kauns mums bēgt, lai viņi ņem mūs,
Biedros tas tik naidu radīs,
Mūsu lietām nāks par labu.

L a u k u d ū r e.

Naida diezgan mūsu biedros,
Apziņa vēl vajadzīga,
Tādēļ jāsarga mums sevi.
Brīvi būsīm derīgāki
Mūsu biedriem lielā cīņā
Nekā cietumā un važās.
Iesim, biedri!

Grib aiziet pa durvīm kreisajā pusē.

R a i t a *atņem rokas no sejas.*

Kurp jūs ejat! Ar uz ielas
Ir jau nostādīti sargi,
Ieskriesiet tiem taisni rokās.

K o k g r a u z i s.

Biedri, tad mēs pazuduši!
Pa labi steigšus ienāk agitators ar Ainu.

A i n a *bāla, bet mierīga.*

Te ir tie, ko lejā meklē,
Un jūs paliksiet pie viņiem,
Klausīsiet, ko es jums teikšu.

A ģ i t a t o r s.

Nav mums izejas, kā liekas.

A i n a.

Ir vēl izeja, jūs ejiet
Tūlīņ visi tur pa kreisi,
Sēdiet kabinetā klusi,
Atļaujiet man pilnu vaļu.

L a u k u d ū r e.

Aina, ko tu gribi darīt?

A i n a.

Gan es zināšu. Un ātrāk!
Drīzi viņi nāks jūs meklēt.
Raita, vai tu laukā iesi
Vai tu paliksi pie viņiem?

R a i t a.

Tur, kur viņi, tur es arī!

A ģ i t a t o r s.

Labi, mazā! Iesim, biedri!

Uz Ainu.

Jūs man sveša, bet es redzu,
Ka jūs īsta cīnītāja.
Ticu, ka vēl še ko varat
Un ka zināt, ko jūs darāt.

Visi aiziet pa kreisi.

L a u k u d ū r e, aiziedams pēdējais.

Aina, Aina, taupi sevi!

A i n a v i e n a.

Ko kā sieviete es kaunos,
Nekaunos kā cīnītāja,
Jāpāraug man pašai sevi,
Kauns ir tas, ja sevi taupa,
Gods, ja sevi ziedot protu.
Jā, bet Viesturs? — Nē, es ticu,
Sapratīs viņš savu Ainu,
Neteiks viņai to par vainu.

Skatās pa logu.

Tur jau ir viņš, nu tik drosmi,
Kamēr viss vēl nav par vēlu!

Atver logu, pa kuru spiežas iekšā balsis un troksnis.

B a l s i s a i z l o g a.

Meklēt cauri visu sētu!
Mums ir jādabū tie rokā!

A i n a k l u s i.

Balka kungs, uz vienu vārdu!
Ienāciet, es jūs še gaidu!

R o m a n s *ienāk pa labi.*

Vai jūs tiešām mani saucāt,
Jeb vai esmu pārklusījies?

A i n a, *pa reizei uz logu raudzīdamās.*

Jā, jūs šurp es tiešām saucu,
Lai — — Nu, kā lai jums to saku — — —
Netaisna pret jums es biju,
Nerunāju tā, kā jūtu,
Apvainoju jūs līdz nāvei.
Vai jūs varētu man piedot?

R o m a n s.

Vai es nomodā vai sapnī?
Ja tas nomods ir, tad tiešām
Sievietes vairs nesaprotu.

A i n a.

Kas gan sievieti lai saprot.
Pati sev es esmu mīkla,
Jums vēl ilgi mīkla būšu.
Bet tik vienu zinu skaidri —
Tā bij īsta drauga roka,
Ko jūs manim piedāvājāt,
Tagad to vairs neatraidu.

R o m a n s.

Vai tas taisnība vai meli?
Vai tik šoreiz jums nav citi
Blakus nolūki ar mani?

A i n a *paraugās ātri pa logu.*

Nē, to es jums pierādīšu.
Še es esmu, ņemiet mani!

Aizsedz seju rokām.

R o m a n s.

Aina, tagad es tev ticu!

Apskauj viņu. Atveras durvis, viņās parādās divi policisti.

P o l i c i s t s.

Ā, pardon, es atvainojos!

R o m a n s *dusmās.*

Kā jūs drikstējāt še ienākt,
Neklauvējot pat pie durvīm?

P o l i c i s t s.

Balka kungs, es nezināju
Ka jūs še, man tika sacīts,
Ka še slēpjas kūditāji.

R o m a n s.

Paši redzat, nav neviena
Še bez manis un bez viņas;
Ejiet, meklējiet, cik tīkas,
Tikai atstājiet mūs mierā.

P o l i c i s t s.

Vēlreiz lūdzu piedošanu.
Pieliek roku pie cepures un aiziet.

R o m a n s.

Mīļā, nu mēs atkal vieni!
Grib Ainu apskaut.

A i n a.

Mīļais, pagaidi vēl brīdi,
Kamēr aiziet policija,
Tagad kāds var atkal ienākt,
Un tu taču nevēlēties,
Lai tie ļaudis par mums runā.

R o m a n s.

Tas ir tiesa, pagaidīsim,
Lai vēl karstāk vēlēšanās
Iedegas un dzīslās riņķo,
Lai vēl saldāks būtu mirklis,
Kad pat dievi skaudīs mani.

A i n a *nosēžas pie loga.*

Nāc un nosēdies man blakus.

R o m a n s.

Kā tu vēlies, karaliene!
Nosēžas Aina blakus.

A i n a.

Un nu sniedz man savu roku,
Lai es tevim pazīlēju.

R o m a n s.

Labprāt, daiļā čigāniete!

Sniedz Ainaī roku.

A i n a, *rokā skatīdamās.*

Tu dzimis baigā stundā,
Ne vakars tas, ne rīts,
Tavs sākums nāk no tumsas,
Tavs gals ir krēslā tīts.
Še redzi sīkas zīmes —
Tās vieglas dienas ir,
Un šitai — bagātība,
Šai vara jāpiešķir.
Un te ir mīlestība, —
Vai, cik tās ceļš ir īss!
Sirds īstu mīlas laimi
Tev mūžam nepazīs.
Un te ir dzīves gaita,
Kas tas, man baigi top,
Tev visi nāveš grēki
Būs ceļā jāstāp.
Tu dzimis baigā stundā,
Ne vakars tas, ne rīts,
Tavs sākums nāk no tumsas,
Tavs gals ir krēslā tīts.

R o m a n s.

Pietiks, pārāk tumšās krāsās
Manu nākotni tu zīlē;
Man vienalga, kas būs rītu,
Kad tik šodien sirds vēl mīlē!
Tie ir projām, tvīkts ir gana,
Tagad nāc un esi mana!

A i n a.

Mīlais, ļauj man vēl uz mirkli
Ieiet blakus, lai tad nāktu

Tevi valdzināt ar daili,
Kādu tu vēl nepazīsti.
Gluži pārsteigt tevi gribu.

R o m a n s.

Ak tu mana kairā šķelme,
Kas gan viss tev nenāk prātā!
Nu, ej ar, bet drīzi nāci,
Lai man jāmirst nav aiz ilgām.

A i n a.

Gaidi, bruņinieķ, līdz nāku!

Projām pa kreisi, ātri durvis aizvērda. Klusums.

R o m a n s *staigā pa kantori, nemierīgi.*

Kas tai ienācis bij prātā,
Vai tā tikai neviļ mani?

Pieiet pie durvīm.

Aina, vai tu drīzi nāksi?

Klusums.

Aina, vai es varu ieiet?

Klusums.

Atver durvis un kā sastindzis paliek tajās.

Sasodīts, te nav neviena!

Tā ir projām! Ak es muļķis!

Ieķer roku matos.

Priekšgars.

OTRĀ AINA.

Laukums mežā. Visapkārt lieli koki un sūnām apauguši celmi. Nakts. Pa koku starpu spīd mēness.

Viesturs Laukudūre melnā platmalē un pledā uznāk.

Viss ir klusu, nav neviena,
Gara viņiem darba diena,
Vēlu iznākt var no mājas,
Tāls ir ceļš un gurdas kājas.

Skatās apkārt.

Kāda nakts! Kā teiksma zila.

Lēna vēsma nāk no sila,

Viegli notrīc pazarītes.

Liekas, mēness staru zaigā

Šinī naktī apkārt staigā

Cīņā kautas dvēselītes.

Gara nakts un grūta dusa

Tiem, kam mūžam neapklusā

Krūtīs lielā dzīvotgriba,

Ilgas, naidis un mīlestība.

Viņu cīņas nepabeigtas — — —

Dvēselītes, esiet sveiktas!

Nāciet šurp, mēs biedri esam,

Vienas sāpes krūtīs nesam,

Nāciet kliepēt manas šaubas!

Balss.

Mēs jau nākam!

Otra balss.

Mēs šē esam!

Parādās Aina un Raita.

Viesturs.

Kas tur nāk? Tu, Aina, Raita!

Aina apstājas un klausās mežā.

Klau, kas tur! Tu, Raita, dzirdi?

Raita.

Likās man, ka zariņš lūza!

Aina.

It kā lapas nočabēja.

Viestur, vai tu viens še esi?

Viesturs.

Gluži viens un sarunājos

Tik ar mēnesi un vēju.

Bet kam tu tā klausies mežā,

Vai tur tuvojas kāds biedrs?

Aina.

Šķita man — — — Nē, viss ir klusu.

Viesturs.

Nav ko baidīties, šo vietu

Zina tikai mūsu biedri.

Nu, un tagad nāciet tuvāk!

Sveika, Raita! Sveika, Aina!

Sniedz roku Raitai, tad Aina. Pēdējās roku patur savējā.

Kāda tev ir salta roka,

Ļauj, es viņu sasildīšu,

Uzpūtīšu siltu dvašu.

Noliecas pār Ainas roku.

Aina.

Sildi labāk mani pašu.

Raita.

Cik te pasakaini, skaisti!

Meža vidus, mēnesnīca.

Trūkst vēl tikai citu biedru,

Iešu raudzīties, vai nenāk.

Projām.

Aina nosēžas uz celma.

Viesturs nometas Ainaī pie kājām.

It kā vēsums pāri pūta,

Sirds man palika tik grūta — — —

Aina.

Teic, kur slēpjas tava vaina?

Viesturs.

Šaubos, Aina — — —

Aina.

Teic, par ko?

Viesturs.

Nebeidzama cīņas gaita,
Kautām dvēselēm nav skaita,
Bet cik bezgalīgi tāli
Vēl ir mūsu ideāli.
Kas mēs esam, ko mēs varam,
Vai mums dzīve neiet garām
Līdz ar savu lielo daili?
Bet mēs nabagi un kaili
Stāvam maliņā un ceram,
Kaut nekad to nesatveram.
Ja mēs sevi ķīlā liksim,
Vai caur to gan glābti tiksim?

Aina.

Ja ne mēs, tad jaunas audzes
Piederēs pie brīvās draudzes.

Viesturs.

Zinu, Aina, bet es arī
Gribu baudīt pavasari.
Manas domas ir kā liesmas,
Mana dvēsele ir dziesma, —
Nevis dzist un gaist, un apklust,
Aina, degt un skanēt gribu.

Aina.

Cīņā vajadzīgas liesmas,
Cīņā vajadzīgas dziesmas,
Lielā cīņā noderīgāks
Būsi tu kā simtiem citu.

Viesturs.

Lielā cīņa — viegli vārdi,
Bet cik smags ir viņu saturs:
Dvēselē, kas mīlas prasa,
Slēpta naida doma asa,

Naktis, palaistas bez miega,
Sārtās asinis uz sniega,
Saltas, drūmas cietumsienas,
Bezgalīgas moku dienas — — —
Dvēsle izmisumā dzīta,
Nāves bailes, nakts bez rīta — — —

A i n a.

Mēs tā nesaprotam cīņu,
Mūsu rokās tā ir zelta
Atslēga no laimes durvīm.
Katram jāslēdz ir šīs durvis,
Kauns ir tiem, kam pietrūkst drosmes.

V i e s t u r s.

Aina, nepārmet, bet ļauji
Visu izsacīt līdz galam,
Ļauj man atvieglināt garu,
Lai es atkal lidot varu.
Aina, biedru starpā daudzi
Ir kā pirmkristīgie Romā —
Fantasti un sapņotāji,
Kuri, saldi drebēdami,
Kļūt par mocekļiem vien domā,
Cīņā iet ar līksmu seju,
Dzīvi sauc par sājpu leju,
Jaunu paradizi gaida
Un par viņu mirs bez vaidā,
Nāves baiļu nejudzami,
Nešaubīgi ticēdami.
Bet, kas redzējuši dzīvi
Ir tik pagāniski skaistu,
Lai priekš viņas mūžam kaistu,
Kas vairs netic, bet ar prātu
Visam vērtēdams nāk klātu, —
Tādam griezt pret lodēm krūti,
Tici, bezgalīgi grūti.

A i n a *glāsta viņa matus.*

Saprotu es, Viestur, tevi,
Visiem mums tā pati vaina,

Visiem, kuriem rokas baltas,
Kuri reibinošo sulu
Dzēruši ir zaigojošā
Zinātnes un mākslas traukā.
Tomēr, Viestur — — —

Viesturs uzlec pēkšņā sajūsmā.

Ja nu tomēr — — —
Lai ar būtu simtkārt grūti,
Griezīšu pret lodēm krūti!
Ne kā līdzī aizrauts barā,
Brīvs nu pats es iešu karā,
Aina, saki, tāds, es ceru,
Tomēr jūsu rindās deru?

Aina *pieceļas.*

Tāds tu deri, tāds man tīci!

Klausās mežā.

Klau, vai nenāk mūsu biedri!

*No meža pa kreisi iznāk Raita, Laukudūre, Akmens, Up-
māls, Kokgrauzis un daži citi.*

Raita.

Lūk, es viņus sadabūju!

Aina.

Mēs jūs gaidījām!

Akmens.

Vai ilgi?

Aina.

Labu brīdi.

Akmens.

Mēs tā steidzāmies.

Daži pienācēji.

Sveiki, biedri!

Aina.

Sveiki, sveiki!

Kur gan kavējas tie citi?

Akmens.

Teicās nākt no otras puses,
Lai mums kāds no kurtu sugas

Sekot nespētu pa pēdām.
Drīzi jābūt viņiem šeitān.

Svilpiens mežā.

R a i t a.

Tie ir viņi, būs pa tumsu
Vai no ceļa noklīduši.
Skriešu pretī, izvedīšu.

Nozūd mežā.

A k m e n s.

Netik man šī kavēšanās,
Īss mums mūžs un maz mums laika.
Mūsu darbs kā kalns gul priekšā,
Negaida ne acumirkļa.

*No meža pa labi iznāk Aģitators, Raita un aiz viņiem
vīrieši un sievietes.*

A ģ i t a t o r s.

Sveiki, biedri, te mēs esam!

B a l s i s.

Sveiki, sveiki!

A k m e n s.

Kam tik vēlu?

K ā d s n o p i e n ā c ē j i e m.

Maldījāties —

Mēs pa sasodīto mežu.

L a u k u d ū r e.

Tagad visi esam kopā.
Nakts ir īsa, rīts ir ātrs.
Būsim ātri viņam līdzī.
Sapulce ir iesākusies,
Izvēliet tai vadītāju.

B a l s s.

Lieku priekšā Laukudūri!

O t r a b a l s s.

Andrejs Akmens!

T r e š ā b a l s s.

Dzejnieks Viesturs Laukudūre!

Viesturs.

Atsakos par labu tēvam.

Raita.

Aģitators!

Aģitators.

Ja es esmu aģitators,

Tad mans pienākums ir — runāt,

Vadītāju vēliet citu.

Laukudūre.

Tā tad divi kandidāti.

Kas par Akmeni, celt roku.

Skaita balsis.

Sešas balsis. Kas par mani?

Skaita balsis.

Piecpadsmit. Tā tad es vadu.

Lūdzu klātesošos biedrus

Teikt, kas katram būtu sakāms.

Dzelzsgriezējs uzkāpj uz celma.

Domeņkrāšņu niknā kvēle

Dzīvo spēku no mums sūc,

Mutē sausa paliek mēle,

Gārgstot elpa nāk no krūts.

Zvēro ugunīga dzira,

Liekas, tā no pekles vira,

Acis kaist un aklas kļūst,

Melnas sviedru straumes plūst — — —

Pirksti drudžaini tver liksti,

Skatus novērst neuzdrīksti:

Drusku nokavēts vai steigts, —

Un tu kroplis vai ar beigts.

Velti sūdzēt, jo pie tiesas

Zemu vērtē mūsu miesas:

— Paša vaina, cieti pats!

Un par grūto mūža darbu

Tevi trūkums, posts un bads

Apkārt dzen ar ubagtarbu.

Diezgan ciests! Nu gribam brīvi

Paši veidot savu dzīvi!
Streika brīvību mēs prasām,
Astonstundu darba dienu,
Lai var krūtis atņemt elpu,
Izvēdināt darba telpu.
Fabrikai ir jāuztura
Tas, kas grūtā darbā gura.
Jānovērš vissmagās raizes —
Nedrīkst trūkt nevienam maizes.

Nokāpj.

Klusas balsis.

Pareizi! Tas viss ir tiesa!

Blanku nesējs.

Mūs kā darba vēršus dzen
Darba rīkste asa,
Mājās slima sieva sten,
Bērni maizes prasa.
Nesam blankas, kājas trīc,
Pleci paliek jēli.
— Kad gan ausīs labāks rīts?
Novaid miglā žēli.
Darbā saule lec un riet,
Apklust jautra dziesma, —
Cita dzīve garām iet
Dzirkstoša kā liesma!
To no mūsu sviedriem ceļ
Izsūcēju saime,
Pilniem kausiem prieku smel,
Viņiem pieder laime.
Laiks mums arī kausu tvert, —
Sārto dusmu kausu,
Un līdz dibenam to dzert,
Cīņā ejot, sausu.
Mūsu rokas atņemt spēs
To, kas ņemts mums tapa,
Vakar viņi, šodien mēs,
Dzīvei jauna lapa.
Tāds ir mūsu prasījums:

Lai nāk taisna tiesa,
Ne tik darbs lai paliek mums,
Bet ar peļņas tiesa!

Nokāpj.

Pirmā balss.

Tas ir pareizi, mēs gribam
Paši sava darba augļus!

Otrā balss.

Kungu laikmets nu ir beidzies,
Brīvu vīru laikmets nācis!

Lauku dūre.

Kas par mūsu dzīves postu
Vēl grib runāt, lai ņem vārdu.

Tabakas griezēja nāk uz priekšu.

Redziet šīs rokas, kā tabakas lapa
Darbā tās sausas un dzeltenas tapa;
Redziet šīs krūtis, tik sausas un vājas,
Gadiem tur nāvīgie putekļi krājas.
Plūstot pa asinīm, gausi tie līda,
Iesūcās pienā, un bērni to zīda.
Pagraba telpās tie nīka un vīta,
Nebij tiem bērniņas saulainā rīta.
Dēlu es apraku, meita gul slima,
Jaunākais kroplis jau pasaulē dzima.
Redziet šo seju, tur grumbu bez gala,
Iegrauza viņas bads, nāve un sala.
Redziet šīs acis, bez spožuma viņas,
Asaras lējušas tās ir bez ziņas — — —
Biedri, mums jādod ir bērniņas laime
Strādnieku bērniem un tīkama saime
Skolā, par kuru sen cīnāmies velti!
Visi lai vienlīdz tiek saulītē celti!

Lauku dūre.

Labi teikts, jo mūsu bērnos
Lielie sapņi piepildīsies!

A i n a uzlec uz celma.

Tikko izteica šē skaļi

Sievas balss mums patiesību,

Bet es tūkstoš sievu balsīs

Patiesību dzirdēt gribu.

Mēmi latvju kalponītes

Bargu kungu gaitās gāja,

Klusu cieta pietvīkušas,

Vai tās slavēja vai rāja;

Mēmi drūmās fabriksienās

Neskaitāmas sievas kvēpa

Un no ziņkārīgiem skatiem

Kautri savas bēdas slēpa.

Mēmi kantoros un kasēs

Iegājām no skolas sola,

Neļāva mums prasīt skaļi,

Kas mūs gaida, ko mums sola.

Un, kad pavēlnieku pirksti

Dvēseli un miesu tvēra,

Protestam tad lielā daļa

Mēmās lūpas neatvēra.

Bargo kungu bargā vara

Ilgi lika ciest mums klusi,

Cilvēkcilšu zaļam kokam

Puse bij kā nokaltusi.

Bet nu gals ir klusēšanai,

Tuvu klāt ir dienas lielās,

Kad pat vilņi jūrā runās,

Kad pat akmeņi brēks ielās.

Tādēļ biedru prasījumam

Pievienot es šeitān gribu:

Sieviete ar manu muti

Prasa sevīm balsstiesību.

Nokāpj.

K o k g r a u z i s bīda uz priekšu zemnieku.

Viņš grib runāt.

L a u k u d ū r e.

Kas jūs sūta?

Zemnieks.

Nāku pats bez sūtīšanas.

Laukdūre *uz sapulci.*

Ļaut tam runāt?

Balsis.

Lūdzu, lūdzu!

Zemnieks *skarbi.*

Labi runāt neesmu mācījies,

Balss man ir asa un skarba

No riju karstiem putekļiem,

No linu mārkiem ledainiem,

Rokas man rupjas no darba.

Neprotu runājot veikli tās cilāt,

Bet, kad būs vajadzīgs, pratīšu sist.

Kājas man smagas no smiltīm,

Lēni es ceļos un gausi es eju,

Bet par to velti ir ceļā likt šķēršļus

Zemniekam, kad tas ir cēlies.

Tādi mēs esam, un tādi mēs nākam,

Prasām, lai pieņemtu barā;

Gatavi esam pret varmāku spaidiem

Līdz iet karā.

Sūtiet mums biedrus, kas māca un stāsta,

Ko mums būs darīt.

Bet par to prasām, kad cīņa būs galā,

Zemi priekš visiem

Un brīvi noteikt,

Un brīvi veidot,

Un brīvi valdīt

Mūsu dzīvi mums pavisam!

Laukdūre.

Biedri, tas mums jāņem vērā,

Spēks šē sasaucas ar spēku!

Aģitators *uz zemnieku.*

Esiet droši, mēs jums dosim

Aģitatorus, cik prasāt,

Zemi, to jūs ņemiet paši!

L a u k u d ū r e.

Arī to mēs palīdzēsim
Nodot strādātāju rokās.
Visi ejam mēs par vienu,
Vienam jācīnās par visiem.

Uz ļaudīm.

Kas vēl izsacīties vēlas?

V i e s t u r s *uzkāpj uz celma.*

Vai tiem, kas nokauj garu,
Uz sārta domas liek,
Kas piespiest grib ar varu,
Lai mutes mēmas tiek!
Kas brīvo sirdsapziņu
Ik dienas krustā sit
Un skatās zaimodami,
Kā sārtā asins rit!
Vai tiem, kas gaismas tulkus
Met drēgnos cietumos
Un savus tumsas pulkus
Ceļ viņu amatos!
Vai tiem, kas nelgu prātā
Grib milzi progresu
Slēgt šaurā dzelzu krātā
Un likt par izsmieklu!
Ir galā viņu loma,
Lai plīvo karogs sārts!
Lai dzīvo brīva doma!
Lai dzīvo svabads vārds!

*Izrauj no pleđa apakšas sarkanu karogu, uz kura abi
pēdējie teikumi.*

A i n a *klusā sajūsmā.*

Mīlais, mans mīlais!

A ģ i t a t o r s *nāk uz priekšu.*

Bij balsis drūmas
Kā kapu zvani,
Bij balsis skaļas
Kā kara taures,

Bij balsis skarbas
Kā darba troksnis.
Bij arī balsis
Kā jauni ērgļi,
Kas, spārnus sitot,
Skrien saulei pretim.
Šīs brīvās balsis, biedri, apsveicu,
Tās kopā saplūdīs par negaisu.
Tās velsies draudīgāk kā lavine,
Un satriekta tiks vecā pasaule.
Nost elku purpurā, kas tronī sēd,
Dzer tautas asinis un miesas ēd.
Mēs pašā sirdī viņu sitīsim,
Mēs karaspēku pret to sacelsim.
Kā vergs tiek zaldāts dzīts,
Tam sejā splauj,
Ņem viņam visas cilvēktiesības;
Bet mērs ir pilns, ko vara sēj, to plauj, —
Viņš celsies, izslāpis pēc atmaksas.
Jau nemierliesmas viņu starpā šaudās,
Jo starp tiem aģitēju, cik bij jaudas — — —
Nost elku kalpus, melu priesterus,
Šos asinskāros krusta zirnekļus,
Kas tautu baida savām elles liesmām
Un iemidzina viņpasaules dziesmām.
Ir tikai viena elle, to mēs ciešam,
Un vienas debesis, tās celsim tiešām
Šai pasaulē, kad vecā vara grūs
Un visi brīvi, vienlīdzīgi būs.
Šos vārdus vērā lieciet,
Ar elku debesīs, ar elku zemes virsū
Vispirmāk galā tieciet!

Piekrišanas saucieni.

L a u k u d ū r e.

Biedri, kas vēl runāt vēlas?

Klusums.

Nav neviena, nu tad teikšu

Dažus vārdus ar no sevis.

Redzu, visi drosmes pilni
It kā pavasarī bērzi
Pilni saldās spēka sulas;
Bet vai pietiks izturības
Lielo cīņu izvest galā?
Lūk, to gribēju jums jautāt.
Ja pēc pirmā pavasara
Atkal ziema nāks un sala,
Agrās puķes nokārs galvas,
Kritīs cīruļi uz ceļa,
Lai vairs neceltos pret sauli,
Vai tad nepietrūks jums drosmes?
Vai tad nenoliegsiet sevi?

Balsis.
Netrūks drosmes! — Nenoliegsim!

Laukdūre.
Biedri, jūsu vārdiem ticu.
Šodien vēl es no jums prasu
Apdomību visās lietās.
Apsveriet ikkatru vārdu,
Ko jūs saviem brāļiem sakāt,
Apdomājiet, cik tas tālu
Saskanēs ar jūsu mērķiem,
Atcerieties, ka ne mūžam
Visu nevar gūt uz reizi,
Ņemiet to, kas drošs un varams,
Lielam mērķim tuvāk tiksiet.

Akmens.
Bailes pašiem jums no sevis,
Pusi gribat, bet ne visu.
Mūsu gudrība ir cita —
Mērenības nepazīstam;
Bet jūs mūžam mērens esat!

Laukdūre.
Un jūs pārāk neapdomīgs,
Pārāk maz vēl piedzīvojis,
Lai jūs citiem pārmest sāktu.

A ģ i t a t o r s.

Biedri, strīdi te ir lieki.
Jāasniedz mums tuvie mērķi,
Tālie jāpatur ir acīs
It kā zvaigznes ceļa vedes;
Bet nekad lai neaizmirstam,
Ka par to tik ciņu vedam,
Ka tās tomēr reizi gūsim.

B a l s i s.

Taisnība! Es gribu visu!
Pusceļā mēs nepaliksim!

A k m e n s.

Tiesa, biedri, iet līdz galam,
Lai tad uzvaram vai mirstam!

Troksnis.

R a i t a, kas stāv nomaļus.

Raugiet, gluži tāds kā Gaidis!

G a i d i s, gadu četrpadsmit vecs zēns, ar cepuri rokā
iznāk no meža.

Tētiņ, Viestur, svešie ļaudis,
Neesat jūs vairs še droši,
Jums ir jāatstāj šī vieta.

L a u k u d ū r e.

Kas tev teica, ko tu zini?

G a i d i s.

Ieradās pie mums kāds biedris,
Lika manim steigties šurpu,
Teikt, ka fabrikā ir spiegi,
Policijai viss ir zināms.

A ģ i t a t o r s.

Sasodīts, vēl darbs tik sākas
Un jau jāliek tas pie malas,
Sirds no krūtīm kāpj aiz dusmām!

A k m e n s.

Apnicis man bēgt un drebēt,
Laiks ir rādīt vilka zobus,
Laiks ir runas pārvērst darbos.

Laukudūre.

Pienāks laiks reiz arī darbiem.

Tagad, biedri, izklīst knaši!

Balsis.

Izklīst! — Izklīst!

Akmens.

Kur un kad mēs satiksimies?

Dzelzs ir jākaļ, kamēr karsta!

Laukudūre.

Cita vieta jāizvēlas.

Aģitators.

Vai jūs zināt kailo noru,

Pilsētai kas otrā pusē?

Balsis.

Zinām! — Zinām!

Aģitators.

Egļu puduris tai norā

Šauras purva takas malā,

Satiksimies pusnakts stundā

Citu nakti tur, lai vestu

Tālāk mūsu sākto darbu.

Laukudūre.

Labi, bet nu projām aši!

Visi izklīst.

Viesturs *meža malā atgriežas.*

Sveikas, kautās dvēselītes!

Dzirdējāt nu balsis brīvas.

Drīzi zudīs tumsas baisma,

Šalks pār zemi jauna gaisma.

Nozūd. Brīdi klusums.

Spiegs *iznāk no ēnas un skatās visapkārt. Kaut kur tālumā atskan dziesma.*

Laudis *dzied.*

Mēs ejam par brīvību,

Aug mūsu bars

Kā straume, kas gāžas pār krauju.

Lai nem mūsu dzīvību, —

Nemiera gars
No jauna sauks biedrus uz kauju.

Kad diena būs mirdzoša,
Gaiss dzidri zils
Un vārgdieņi brīvību baudīs,
No trūdiem tad pacelsies
Taisnības pils,
Kur kritušo piemiņu paudīs.

Spiegs smej sīkus smieklus.

Gaisa piļu būvētāji,
Gribat pacelties pret varu,
Dzelzi veikt ar kailu miesu,
Zeltu uzvarēt ar garu.
Paies dienas, paies gadi,
Jūs kā senāk darbā smaksiet,
Un kā senāk saceldamies
Paši sevim kapu raksiet.
Zelts pār visu zemi valda,
Es par zeltu visu daru,
Lai tik nelaistu šo baru
Klāt pie dzīves dzīru galda.

Priekšskars.

TREŠĀ AINA

Laukudūres dzīvoklis. Vienkārša istaba. Pie sienas dažas gleznu reprodukcijas un ģimenes. Vidū liels galds. Pie loga mazāks apklāts galdiņš ar dažām grāmatām. Pie labās sienas gulta, pie kreisās grāmatu plaukts. Dibenā skapis un maza čuguna krāsniņa. Labajā pusē durvis uz āru, kreisajā uz Viestura istabu.

Pagājuši daži mēneši. Ziemas vakars.

Laukudūru māte stāv pie galda un sarunājas ar Dzelzgriezēju. Gaidis sēd un uzmanīgi klausās sarunā.

Dzelzgriezējs.

Nav ar mūsu lietām labi,

Ciņu esam zaudējuši.

Gaisā briesmas ir un nāve,

Jāglābj tas, kas ir vēl glābjams. — — —

Biedri mani šurpu sūta,

Liek jūs brīdināt pie laika,

Ja jums vīrs un dēls ir mīļi,

Ņemiet vērā, ko jums teikšu —

Viņu vārdi atzīmēti

Melnā sarakstā, ik brīdi

Vērotas tiek viņu gaitas,

Viņu likteņi jau lemti — — —

Šonakt, tā ap pusnakts stundu,

Pie jums ieradīsies viesi.

Laukudūru māte.

Žēlīgs dievs! Kas tie par viesiem?

Dzelzgriezējs.

Viesi nelūgti un ļauni,

Jūsu vīru ņemt un dēlu.

Laukudūru māte lauza rokas.

Vai man! Ko lai tagad dara?

Dzelzsgriezējs.

Tūlīt sūtiet mazo dēlu
Viņus uzmeklēt un sacīt,
Lai tie ātrāk projām bēgtu
Kaut kur tālu svešā malā,
Biezā mežā, jūras salā,
Kamēr pāriet reakcijas
Baigā nakts un vizēdama
Ataust jauna, gaiša diena.

Gaidis uzlec.

Svešinieki, ne mūžam viņi
Tēvu nedabūs un brāli!
Māt, tūliņ pie viņiem eju!

Dzelzsgriezējs.

Kur tos rokā sameklēsi?
Vai tu viņu ceļus zini?

Gaidis.

Zinu, kur tie sapulcējas.

Dzelzsgriezējs.

Nu, tad skrieni, cik vien spēji.

Gaidis.

Gan es zinu, ko es spēju,
Noskriet varu pašu vēju.

Grib iet.

Laukudūru māte *nespēj valdīt asaras.*

Gaidi, pagaid', mīlais Gaidi!

Uz Dzelzsgriezēju.

Biedri, jūs it visu varat,
Ļaujiet man vēlreiz tos redzēt,
Reiz vēl noglāstīt tiem galvu,
Sataisīt tiem ceļa somu,
Neraujiet no krūtīm sirdi.

Dzelzsgriezējs.

Esiet mierīga un stipra,
Kādam jābūt cīnītāja
Dzīves biedrenei un mātei.

Gaidis *strauji*.

Svešinieks, nav māte vāja,
Tikai mīl pārlietu brāli!

Laukudūru māte.

Visu atdotu par viņu,
Dzīve nav bez viņa dzīve,
Tumšai naktij līdzinājas.

Dzelzsgriezējs.

Saprotu es jūsu bēdas
Tās mums tagad visiem vienas,
Bet ne izmisums, ne vaidi
Nevar līdzēt; būsim stipri.

Gaidis.

Nu es eju.

Dzelzsgriezējs.

Steidzies, puisīt!

Gaidis.

Neraud', māte, drīzi nākšu.

Projām.

Dzelzsgriezējs.

Iekāms eju, jums vēl teikšu:
Tūliņ paslēpiet it visu,
Kas no varas slēpjams būtu,
Sadedziniet katru rakstu,
Katru grāmatu, kas spētu
Liecīnāt pret jūsu dēlu,
Ēnu mest uz jūsu vīru.
Nu es eju. Esiet stipra.

Pie durvīm.

Visu izpildiet, kā teicu,
Neaizmirstiet, ka šē runa
Iet par dzīvību un nāvi,
Esiet gatavi uz visu.

Projām.

Laukudūru māte *atspiežas pret skapi*.

Pamats zūd zem manām kājām:
Es nekā vairs nesaprotu!

Pēc brīža.

Slēpt un iznīcināt — — — ko tad?
Vai es zinu, kas ir atļauts
Un kas aizliegts ir no varas;
Kuru grāmatu var lasīt,
Kuru ne; vai aiztikt drīkstu
Dēla vēstules un rakstus? — —

Pasper dažus soļus.

Bet tie nāks un jauks, un meklēs, —
Ja nu atrod ko, — vai manu!

Pie durvīm klauvē.

Žēlīgs dievs, vai nav tik viņi!
Nē, viņš teica, pusnakts stundā.
Kas tur ir?

Ainas balss.

Mēs esam, — Aina.

Laukudūru māte.

Paldies dievam!

Atver durvis.

Aina, Raita ienāk.

Laukudūru māte *apkampj Aina.*

Aina, labi, ka tu nāci,
Biju zaudējusi galvu.

Aina.

Kas jums noticis? Jūs bāla,
Acīs asaras! Jēl sakiet,
Kas ar Viesturu — — — Ak māte!

Laukudūru māte.

Kāds no fabrikas šē bija,
Brīdināt jūs visus lika,
Aizsūtīja mazo Gaidi
Pateikt Viesturam un tēvam,
Ka tos meklē policija.
Meitiņ, nu ir viss pagalam!

A i n a smagi nosēžas uz kušetes.

Tiesa, māte, viss pagalam!

Bet es tomēr nedomāju,

Ka šis brīdis nāks tik drīzi.

Iespiež galvu rokās.

R a i t a.

Visur dzirdam ļaunas vēstis.

Slimnīcā mēs tikko bijām —

Andrejs Akmens vakar miris.

L a u k u d ū r u m ā t e.

Miris? Bet man Viesturs teica,

Ka viņš ievainots tik viegli.

R a i t a.

Viegli gan, bet, mīļā māte,

Ja jūs zinātu, ko dara

Tie ar ievainotiem biedriem!

Kad pēc briesmu pilnās dienas,

Kurā zaldāti uz ielām

Mūs kā meža zvērus šāva,

Ievainotie vaidēdami

Gulēja uz sārtā sniega, —

Viņi ragavās tos krāva,

Rupji svieda cit' uz cita,

Muti apsedza ar mašu,

Lai tik vaidus nedzirdētu.

Slimnīcā tos neārstēja,

Sejās zaimodami smēja:

— Nu jūs, citiem līdzētāji,

Paši sevīm palīdzieties!

A i n a uzlec.

Visi tie, kas ielās krita,

Tie, ko tagad sien pie koka,

Šauj un bedrē met kā suņus, —

Viņi mirst par patiesību!

L a u k u d ū r u m ā t e.

Meitiņ, mīļā, ko tu runā?

Vai tad kāds jau tā ir nošauts?

A i n a.

Nejautā par to, ak māte!

Noliek mēteļi.

R a i t a.

Man no laukiem tikko raksta

Mana biedre, kantoriste, —

Viņu skolas skolotāju

Aizveduši, piesējuši

Mežā kazaki pie priedēm — — —

A i n a.

Klusi, Raita!

L a u k u d ū r u m ā t e.

Meitiņ, tad jau viņi nošaus

Arī Viesturu un tēvu,

Ja tik dabūs viņus rokā!

A i n a.

Viesturs, jā, es viņu gaidu,

Māte, vai viņš drīzi pārnāks?

L a u k u d ū r u m ā t e.

Aina, tev vēl nepateicu:

Viņi nepārnāks vairs mājās,

Jo te šonakt policija

Viņus meklēt ieradīsies.

A i n a.

Policija!

R a i t a.

Meklēt!

L a u k u d ū r u m ā t e.

Jā, un tādēļ manim lika

Iznīcināt itin visu,

Kas pret viņiem liecinātu;

Bet es tiešām nezināju — — —

A i n a.

Un jūs tūliņ nesacījāt!

Raita, žigli klāt pie darba!

Māte, krāsni iekurīniet,

Katra minute ir dārga.

Apstājas pie Viestura durvīm.

Bet viņš aizbrauks vēl šo nakti,

Māte, vairs to nesatiksīm!

L a u k u d ū r u m ā t e.

Meitiņ, jā, vairs nesatiksīm!

Raud.

A i n a s a s l e j a s.

Nē, es tomēr neatļaušos

Izmisumam! Iesim, Raita!

Ar Raitu ieiet Viestura istabā. Māte sāk kurināt čuguna
krāsniņu. Brīdi klusums.

A i n a a i z s k a t u v e s.

Vai jau kuras?

M ā t e.

Kuras, Aina.

A i n a i z n ā k a p p a p ī r i e m r o k ā.

Dzīvu vārdu iznīcināt,

Patiesību atdot liesmām, —

Cik tas bezgalīgi grūti!

R a i t a i z n ā k a r d a ž ā d ā m b r o š u r ā m.

Vai mēs tiešām nevarētu

Noglabāt kaut arī daļu?

Ko tu domā, ja mēs ņemtu

Grāmatas sev līdz uz māju?

A i n a.

Tēvs mūs nelaistu pat iekšā.

Un vai tad pie mums ir droši?

R a i t a n o k a r g a l v u.

Tiesa, Aina!

A i n a p i e i e t p i e k r ā s n s.

Te ir vēstules no biedriem,

Lielai cīņai pauž tie slavu.

Papīru var aprīt uguns,

Garu nevar iznīcināt,

Atjaunots viņš kāps no liesmām,

Apspiedēji, jums par briesmām!

Iemet vēstules ugunī.

Te ir sēžu protokoli,
Biedru lēmumi un domas,
Liekas, īsi, sausi vārdi.
Bet es viņiem cauri dzirdu
Lielā laika tūkstoš mēles.
Nav tiem jābaidās no kvēles, —
Stipri sirdīs ierakstīti
Paliks nāvei tie par spīti.

Iemet protokolus ugunī.

Ņemiet viņus, kārās liesmas!
Ņem kādu burtnīcu, lasa.

Laukudūre, «Saules dziemas»,
Brīvībai, kad tiks reiz celta
Svētnīca, kā zvans no zelta
Tornī viņas iezvanītu
Lielās dienas gaišo rītu.

Noslēpj burtnīcu uz krūtīm.

Liesmām viņas neatdošu,
Kaut ar apkārt nakts un baisma,
Reizi tomēr ausīs gaisma,
Reizi tomēr rītu manīs,
Tad šis zvans no jauna zvanīs.

Ņem brošuras no Raitas.

Un nu, Žores, Mering, Kautski,
Nāciet, tagad jūsu kārtā
Mirt kā mocekļiem uz sārta.

Met brošuras ugunī. Pie durvīm klauvē.

Laukudūru māte.

Vai, kas tas!

Durvis piepeši atveras un tajās parādās ar čemodanu rokā

Aģitators.

Aģitators.

Piedodiet, ka iztraucēju.
Ko es redzu! — Aina! Raita!
Cik tas labi, ka jūs šeitān.

Sniedz visiem roku.

Laukudūru māte *pasniedz krēslu.*

Piesēdīet.

Aģitators.

Pateicos, es nesēdēšu,

Katra minute ir dārga.

Sakiet, kur ir Laukudūre?

Aina.

Izgājuši.

Aģitators.

Tātad jums jau viss ir zināms?

Aina.

Zinām tik, ka varas kalpi

Šonakt nāks, lai viņus tvertu,

Tādēļ iznīcinām pēdas.

Iemet uguni pēdējo brošuru.

Aģitators.

Bet vai to jūs arī zināt,

Ka jums draud tās pašas briesmas?

Aina.

Kam?

Aģitators.

Jums un Raitai.

Raita.

Aina, Aina, vai tu dzirdi?

Aina.

Dzirdu, Raita.

Laukudūru māte *apķeras Ainaī.*

Meitiņ, meitiņ!

Aģitators.

Esam nodoti mēs visi.

Nācu pakaļ Laukudūrēm

Un pie jums tad būtu gājis.

Bēgšanai viss sagatavots.

Mūsu rīcībā vēl atliek

Tikai daži acumirkļi.

Vai jūs zināt, kur ir viņi?

Aina

Māt, vai zināt?

Laukudūru māte.

Nezinu, zin tikai Gaidis.

Aģitators.

Tad tiem nevaru vairs līdzēt,

Savu likteni lai tura

Viņi paši savās rokās.

Bet jums jānāk manim līdzī.

Raita.

Aina, mulst man visi prāti!

Laukudūru māte.

Kas nu būs, kas būs, ak Aina!

Aina.

Nē, es neiešu jums līdzī,

Kur būs Viesturs, tur es būšu.

Ja tas bēgs, es līdzī bēgšu,

Ja tas mīrs, es mīršu arī.

Aģitators.

Apdomājiet labī, Aina!

Aina.

Ir jau apdomāts.

Aģitators.

Kā zināt.

Uz Raitu.

Raita, jums ir jānāk līdzī,

Nedrīkstiet jūs aiziet bojā.

Raita.

Sakī, Aina, ko lai daru?

Aina.

Visa dzīve tev vēl priekšā,

Tu tik jauna esi, Raita!

Raita *uz Aģitatoru.*

Labī, es jums iešu līdzī.

A ģ i t a t o r s.

Jūsu roku, ceļa biedre.

Spiež Raitas roku.

Tā, nu tagad ātri projām,
Lai mūs šeit vēl nepārsteigtu.
Mūsu ienaidnieki neguļ.

R a i t a.

Jau tik ātri! Aina, māsiņ!

Apķeras Aina ap kaklu.

L a u k u d ū r u m ā t e.

Kā nu tā, bez ceļa somas —
Mazākais es uzsmērēšu
Līdzī dažas sviestmaizītes.

A ģ i t a t o r s.

Nepūlieties velti, māte,
Visu nopirksim mēs ceļā.
Tagad sniedziet manīm savu
Krietno, sastrādāto roku;
Novēlu jums visu labu.
Ja jums izdodas vēl satikt
Jūsu krietno, stipro vīru,
Jūsu varonīgo dēlu —
Sakiet labdienas no manis.

Spiež Laukudūru mātei roku.

L a u k u d ū r u m ā t e s l a u k a a c i s.

A i n a.

Miļā māsiņ, sirds tik smaga,
Ja mēs ar vairs neredzētos,
Patur' sirdī manus vārdus:
Dzīve tik tālu vien vērta,
Cik tā nāk par labu citiem.
Un nu dzīvo sveika, māsiņ!

R a i t a.

Aina, pateicos par visu,
Tik caur tevi vien es kļuvu
Tā, kas esmu. Miļā Aina,
Neaizmirsti mazo Raitu!

Skūpsta Ainu. Uz māti.

Sveika, māte, labas dienas
Sakiet Viesturam un tēvam.

Laukudūru māte.

Meitiņ, dievs lai tevi sarga!

Skūpsta Raitu.

Aģitators uz Ainu.

Sveika, drošā cīnītāja!

Esiet stipra jūs līdz galam!

Sniedz roku.

Aina.

Strādājiet jūs mūsu lietai,

Mūsu idejai būs dzīvot.

Aģitators palīdz Raitai apvilkt mēteli. Ņem ceļa somu.

Un nu ejam. Visu labu!

Raita.

Māsiņ, mēs vēl redzēsimies!

Ar Aģitatoru iet uz durvīm, kuras piepeši atveras, un tajās parādās Vakargailis. Viņa iekliedzas.

Vai, mans tēvs!

Vakargailis.

Tēvs, jā gan, tu palaidniece!

Vai tu pazīsti vēl tēvu?

Uz Ainu rādot.

Tā sen nepazīst vairs mani.

Tūliņ nāksi līdz uz māju,

Nespersi no tās ne soļa,

Tēvu izmācīsies klausīt,

Bet to tur es nogādāšu

Tieši policijas rokās,

Tad vairs nepavedīs citas.

Aina.

Tālāk eji savus ceļus,

Spiego, apmelo un nodod,

Mūs tu neaiztur', mēs brīvas.

Vakargailis uz Raitu.

Tūliņ nāc!

Raita.

Nē, es neiešu tev līdzī!

Vakargailis.

Kā tu iedrošīnies!

Grib ķerties Raitai klāt.

Aģitators atgrūž viņa roku.

Pirksta viņai nepielīksiet!

Iesim, Raita!

Grib iet.

Vakargailis stājas ceļā.

Jūs es pazīstu, man liekas,

Sen jau cietums uz jums gaida.

Manu meitu pavest gribat!

Tas jums, kundziņ, neizdosies!

Aģitators.

Vēlreiz saku jums ar labu —

Nost no ceļa!

Vakargailis.

Vai tu re, kur pavēlētājs!

Izrauj revolveri un paceļ pret aģitoru.

Raita.

Tēt, ko dari!

Aģitators.

Neprātīgais!

Saker Vakargaiļa roku un grib tam atņemt ieroci. Atskan

šāviens, ķer pašu Vakargaili, un tas saļimst uz grīdas.

Aina.

Vai!

Raita.

Tēt, ak tēt!

Metas pie tēva.

Viņš ir pagalam!

Aģitators.

Raita, es tā negribēju!

Klusums.

Bet mums tomēr jāiet, Raita.

Raita neatbild.

Aģitators satver Raitu un izved no istabas.

Raita iet kā nemanā.

Laukudūru māte pieiet Vakargailim.

Ko nu iesāksim? Vai dieviņ!

Viņam asinis uz krūtīm!

Aina velk roku pār seju.

Kaut tas būtu tikai sapnis!

Kaut es atmosties vēl spētu!

Laukudūru māte.

Aina, viņš ir jāceļ gultā,

Brūce jāsasien uz krūtīm,

Varbūt atmodīsies vēlāk.

Aina gurdi.

Jā gan, māt, viņš jāceļ gultā!

Laukudūru māte.

Vai mēs tur to neienestu?

Rāda uz Viestura istabu.

Aina.

Jā gan, māt, tur ienesīsim.

Abas ar pūlēm paceļ Vakargaili un ienes Viestura istabā.

Laukudūru māte pēc brīža parādās un iziet pa labi, bet

atgriežas tūlī ar ūdeni un ieiet atkal Viestura istabā. —

Skatuve tukša. Pēc pauzes aiz durvīm dzirdamas balsis.

Laukudūre, Viesturs, Gaidis ienāk sarunādamies.

Laukudūre.

Un viņš teica, ka jau šonakt

Policija nāks mūs gūstīt?

Gaidis.

Jā, ap pusnakti, viņš teica.

Aina un māte iznāk no Viestura istabas.

Aina.

Mīlais, tu še atkal esi!

Pieglaužas viņam.

Laukudūru māte, *iznākdama no Viestura istabas.*

Tomēr jūs vēl sagaidīju!

Raud.

Laukudūre.

Nu, nu, manu mīlo vecīt!

Aina.

Stāstiet, kā tas izgādījās,

Vai jūs Gaidis nesatika?

Viesturs.

Panāca viņš mūs uz ielas,

Kad jau bijām klāt pie mājas.

Gaidis.

Un it visu izstāstīju.

Aina.

Nu, un tagad?

Viesturs.

Ātrāk projām!

Laukudūre *ierauga uz grīdas Vakargaiļa revolveri.*

Kas tad tas? Kā tas te radies?

Laukudūru māte.

Vakargaiļa revolveris.

Laukudūre.

Ko tu runā? Viņš šē bija?

Aina.

Viņš vēl tagad ir tur iekšā.

Viesturs *pieskrien pie durvīm.*

Guļ uz kušetes pagalam!

Kas ir noticis, jel runā!

Aina.

Šeitān bija Aģitators

Jūs un mūs ņemt sevim līdz.

Bēgšanai tiem viss ir gatavs,

Bet jūs nebijāt, tik Raita

Bij ar mieru bēgt tam līdz.

Pēkšņi nāca tēvs un stājās

Tiem ar revolveri ceļā.

Aģitators aizstāvējās,
Šāviens ķēra tēvu pašu.

Laukudūre.
Pelnījis viņš to ar bija!

Viesturs.
Kādēļ nebēgi tu arī,
Aina, līdz ar mūsu Raitu?

Aina.
Kā tu vari vēl tā jautāt!
Še, pie tevis, vienmēr būšu.

Viesturs.
Pateicos tev, mīļā Aina!

Laukudūre.
Bet nu projām, kas ir ņemams,
To jūs ņemiet, cits lai paliek.
Māte, tu ar brauksi līdzī.

Laukudūru māte izpleš rokas.
Kā tad viss tas te tā paliks?

Laukudūre.
Viss tas iegūstams par jaunu,
Dzīvību vairs neiegūsi.

Māte.
Labi, kā tu vēlies, Mārtiņ,
Tu jau visu labāk zini.

Viesturs.
Iesim, Aina, paraudzīsim,
Kas no manām lietām ņemams.

*Grib iet. Pēkšņi durvis plaši atveras un tajās parādās
spiegs, Romans Balks, pristavs un vairāk policistu revol-
veriem rokās. — Istabā iestājas nāves klusums.*

Pristavs.
Strādnieks Mārtiņš Laukudūre —
Jūs tas esat?

Laukudūre.
Es tas esmu.

Pristavs.

Viesturs Laukudūre, jūs tas?

Viesturs.

Ko jums vajaga no manis?

Pristavs.

Man no priekšniecības uzdots

Izdarīt šē kratīšanu

Un jūs abus apcietināt.

Viesturs.

Pavēli es redzēt gribu!

Pristavs.

Jūsu griba nav man likums!

Viesturs.

Man ir tiesības to prasīt,

Citādi es nepadošos.

Pristavs.

Piespiedišu jūs ar varu.

Laukudūru māte.

Dēliņ, dēliņ, necel karu.

Uz pristavu.

Mīlie, ko jūs no tiem gribat?

Nav nekā tie darījuši.

Viesturs.

Esi klusu, māte!

Pristavs *uz policistiem.*

Divi visu izmeklējiet,

Divi apsargājiet viņus!

Divi policisti sāk izmeklēt istabu.

Romans *tuvojas Aina, klusu.*

Aina, vēlreiz pie jums nāku

Es kā lūdzējs, esiet mana,

Sadegu es kaisles kvēlē;

Tie tikpat ir pazuduši.

Jūs es glābšu, esiet mana — — —

Aina.

Klusu, kā jūs iedrīkstaties
To man sacīt šinī brīdī!

Romans.

Sargieties no mana naida!

Viesturs.

Ko tas cilvēks grib no tevis?

Aina.

Nopirkt grib viņš manu godu.

Romans griezīgi.

Noziedznieka mīlākā,
Kas tai gan var būt par godu?

Viesturs.

Nelieti, tu iedrošini!

Saķer krēslu un grib sist Romanam.

Policists satver viņu no muguras.

Ne tik karsti, jaunais cilvēk!

Otrais policists izrauj viņam krēslu.

Pristavs.

Sieniet viņam rokas, veikli!

Māte metas pie Viestura.

Dēliņ, manu mīlo dēliņ!

Policists atgrūž viņu.

Nost no kājām!

Sien Viestura rokas.

Romans pēc cīņas ar sevi.

Pienākums man liek jums sacīt,

Ka šī sievietē ir arī

Atzīmēta melnā listē;

Sauc to Aina Vakargailis.

Pristavs.

Jūs tā esat?

Aina.

Es tā esmu, sieniet mani,
Jums jau stipru vīru netrūkst,
Kuri pieprot savu darbu.

Histeriski smejas.

Romans.

Nē, jūs nedrīkstiet to aizskart,
Viņa — — — ē — — —

Norauj un nemierā ar sevi aiziet sāņus.

Pristavs.

Likums liek jūs apcietināt.

Aina.

Nevis likums, rupja vara!

Pristavs.

Stāviet klusu, neprātīgā!

Policists *izrauj no gultas sarkanu karogu un tur to
gaisā.*

Lūk, ko atradu!

Pristavs.

Labs ķēriens!

Gaidis.

Tas ir mans, to es tur slēpu,
Tēvs un brālis nezināja:
Ņemiet mani, viens es vainīgs!

Pristavs.

Lūk, ko kucēns izdomājis!

Otrais policists.

Jūsu augstdzimtība, tagad
Otru istabu mēs ņemsim.

Atver durvis un paliek uz sliekšņa.

Kas tad tas, te gul kāds mironis!

Pristavs.

Ko tu saki?

Ieskrien Viestura istabā, kliedz no turienes.

Viņš pagalam! Slepkavība!

Izskrien. Uz arestētiem.

Jūs to esat nošāvuši!

Spiegs nāk uz priekšu.

Pristavs.

Nav mums vairāk še ko meklēt,

Noziegums ir acu priekšā!

Visus prom pie karatiesas!

Policisti ieslēdz arestētos.

Spiegs sīki smejas.

Priekšgars.

C E T U R T Ā A I N A

Sniega apklāts pakalns aiz pilsētas. Ap to un virs tā aug retas drūmas priedes. Tālumā pa kreisi redzama kapsēta un daži krusti, pa labi pelēka ēka — cietums.

Apmākusies ziemas diena.

Priekškaram paceļoties, uznāk pulciņš zaldātu ar šautenēm uz pleciem. Viņiem pa priekšu iet Laukudūre un Viesturs uz muguras sasietām rokām. Zaldātiem seko oficiers ar mācītāju un aiz viņiem pa gabaliņu spiegs, Pēdējais turas attālu, nostājas pie priedes un sakrusto rokas uz krūtīm.

Oficiers.

Taisni! Marš! Uz vietas! Stāvi!

Zaldāti apstājas un noņem šautenes no pleciem.

Oficiers.

Rindas, uzmanīt! Pa kreisi!

Zaldāti pagriežas ar muguru pret pakalnu.

Oficiers.

Izvest notiesātos priekšā!

Divi kareivji izved Laukudūri un Viesturu.

Oficiers izņem no kabatas salocītu papīru.

Apsūdzētie, man no tiesas

Uzlikts ir par pienākumu

Šeit jums paziņot vēl reizi,

Par ko tiek atvainoti

Un kāds sods par to jums piespriests

Ir pēc likuma no tiesas.

Viesturs saslējies.

Beidziet spēlēt komediju!

Zinām paši savu vainu,

Zinām ar, kāds sods mūs gaida!

Laukudūre aizsmacis.

Dariet savu darbu, bendes,

Dzēsiet savas asins slāpes!

Spiegs.

Kāda vaina, nav no svara,
Kāds ir sods, — to gribam dzirdēt —
Es un koleģis ar krustu.

Smejas.

Mācītājs.

Nu, tas tomēr ir par traku!

Atgriež spiegam muguru.

Zaldāts *klusī uz otru.*

Vēlētos, kaut simtām verstu
Būtu projām no šīs vietas!

Oficiēris *uz zaldātiem.*

Aizliegts jums pie nāves soda
Sarunas vest savā starpā!

Uz apsūdzētiem.

Apsūdzības raksts lai paliek,
Spriedumu tik nolasīšu.
Lūdzu visus klātesošos
Noklausīties kailām galvām.

Visi, izņemot spiegu, paliek cepurēm galvā.

Oficiēris *lasa.*

— Uz viņa ķeizariskās majestates pavēli lauku karatiesa atzīst Mārtiņu Laukudūri un viņa dēlu Viesturu Laukudūri par vainīgiem un notiesā tos uz nāvi nošaujot, atņemot tiem visas kārtas tiesības un priekšrocības. —

Viesturs *atbalstās pret tēva plecu.*

Tēvs, es zināju, bet tomēr — — —

Laukudūre.

Esi stipris, dēls, līdz galam,
Neļauj smieties ienaidniekiem!

Oficiēris.

Notiesātie, kas jums būtu
Iebilstams no savas puses?

Laukudūre *kliedz aizsmacis.*

Tas, ka jūsu majestāte
Pats ir noziedznieks uz troņa!
Tas, ka jūsu karatiesas
Tiesas nav, bet ir tik bendes,
Kuriem uzdots noslepkavot
Visus tos, kas domā brīvi!

Oficiēris.

Diezgan, tas nav atļauts! Diezgan!

Laukudūre *turpina.*

Noziegums ir jūsu tiesas,
Patvarība viņu spriedums!
Bet tik tiešām, kā šē stāvu,
Kā man rokas kļūs vēl brīvas —
Reiz jūs itin visus tiesās
Mūsu biedru taisnā tiesa —
Gaidiet, nelieši, un drebiet!

Necilvēcīgiem spēkiem sarauj saites un paceļ gaisā dūri.

Oficiēris.

Turiet viņu! Sieniet viņu!

Zaldāti metas uz Laukudūri.

Laukudūre *atgrūž tos.*

Visu dzīvi brīvs es biju,
Brīvs es arī nomirt gribu!

Zaldāti pārspēj Laukudūri un sasien tam rokas.

Viesturs *vaid.*

Oficiēris.

Tā kā notiesātie velti
Valkājuši brīvo vārdu,
Esmu spiests to viņiem atņemt.

Uz zaldātiem.

Dariet tagad savu darbu.

Zaldāti sakustas.

Mācītājs *nāk uz priekšu.*

Pagaidiet, jūs aizmirsuši,
Ka ar man šē ir kas sakāms.

Varbūt notiesātie vēlas
Parunāties vēl ar mani,
Atvieglināt savu sirdi,
Grēkus nožēlot un dzirdēt
Vēl pirms nāves Kristus vēsti?

L a u k u d ū r e.

Nav mums grēki jānožēlo!
Ejiet tur pie tiem, kas drīzi
Padarīs šē nāves grēku,
Māciet viņiem atgriešanos!

S p i e g s.

Koleģi, kā jums tas patīk?

V i e s t u r s.

Mācītāj, es tomēr gribu
Ar jums runāt vēl pirms nāves.

L a u k u d ū r e.

Dēls, kas ienācis tev prātā?

V i e s t u r s.

Tēvs, es zinu, ko es daru,
Ļauj tik manim pilnu vaļu!
Mācītājs pamet ar roku. Oficiēris atkāpjas.

M ā c ī t ā j s.

Priecājos, mans dēls, ka jūsu
Sirds nav kļuvusi vēl cieta.

V i e s t u r s.

Vai man atļauts jums ko jautāt?

M ā c ī t ā j s.

Jautājiet, es atbildēšu.

V i e s t u r s.

Sakiet, ja tas jums ir zināms,
Kāds bij karatiesas spriedums
Ainas Vakargailis lietā!

M ā c ī t ā j s.

Tas gan tieši neattiecas
Vairs uz manu pienākumu,

Tomēr atbildēt jums gribu:
Katorga uz visu mūžu.

Viesturs *briesmīgās sāpēs.*
Mana nelaimīgā Aina,
Kādēļ tev šīs mokas jācieš?

Mācītājs.
Neaizmirstiet, dievs ir žēlīgs.

Viesturs.
Mācītāj, tie salti meli,
Ja šis jūsu dievs tur augšā
Visu zin un visu vada
Un tam tomēr atļauj notikt,
Tad viņš ļauns un asinskārīgs.

Mācītājs.
Redzu, sirds jums pārāk cieta,
Manas cerības bij veltas.

Viesturs.
Vai jūs teikuši kaut reizi
Tiem, kas nokauj mūsu miesas:
Atgriezieties, jau pie saknes
Jums ir pielikts zibošs cirvis.
Nē, to mums jūs sludinājat,
Jūs — tie nelietīgie kalpi!

Mācītājs.
Diezgan, negribu vairs dzirdēt!
Man še nav nekā ko darīt.

Atkāpjas un aiziet, atpakaļ nepaskatīdamies, pa kreisi.

Spiegs.
Koleģi, kur jūs tā skrienat?

Oficiēris *nāk uz priekšu.*
Sieniet tos pie priedēm!

Zaldāti *aizved notiesātos un piesien pie priedēm ar mugu pret pakalnu.*

Spiegs *uz pirkstu galiem nāk uz priekšu.*
Drošs kas drošs, ja tie pagalam,
Sirds man ar būs mierīgāka!

Oficiēris.
Uzmāukt galvā maisu!

Zaldāts.
Kuram pirmam?

Oficiēris.
Tēvam!
Zaldāts tuvojās ar maisu Laukudūrem.

Laukudūre.
Nelgas, ja jums bail no nāves,
Mauciet sevīm maisu galvā,
Es tai acīs skatīt drīkstu.

Zaldāts raugās jautājoši uz oficiēri.

Oficiēris.
Ja viņš nevēlas, lai paliek!
Uz zaldātiem.
Stājiet rindā! Apkārt! Viens!
Zaldāti nostājas rindā un pagriežas pret notiesātiem.

Oficiēris.
Flintes rokā! Sagatavot!
Zaldāti paceļ šautenes un uzvelk gaiļus.

Viesturs atgāž galvu pret priedi.
Aina, kas gan tevi gaida?!

Laukudūre sauc, lepni paceltu galvu.
Lāsti slepkavām! Lai dzīvo
Brīvība un sacelšanās!

Oficiēris.
Mērķēt tēvam!
Zaldāti vērs šautenes pret Laukudūri; daudziem trīs rokas.

Balss.
Nešaut! Vai jūs dzirdat, nešaut!
Apjukums. Zaldāti nolaiž šautenes.

Viesturs.
Tēvs, tu dzirdi, tēvs — — —!

Laukudūre.
Ak Viestur!

Spiēgs.

Tā nu reiz ir nejēdzība!

Ziņnesis uznāk sarkans un nosvīdis.

Oficiera kungs, es nesu

Pavēli no komandanta.

Te būs viņa.

Sniedz oficerim aploksni.

Oficiēris atplēš un lasa, uz notiesātiem.

Nāves sods jums abiem pārvērsts

Katorgā uz visu mūžu.

Zaldātiem pārskrien kā trīsas. Viņi atviegloti nopūšas.

Atskan kāda balss: Paldies dievam!

Spiēgs.

Katorgā uz visu mūžu,

Nav ko baidīties no viņiem.

Viesturs.

Tēvs, mēs varam atkal cerēt!

Laukudūre.

Jā, un ienaidnieki drebēt,

Gaidot lielo tiesas dienu!

Priekšgars.

PIEKTĀ AINA

Cietuma kamera. Pie dibena sienas redzamas divas gandrīz pie pašiem griestiem uzvilktas dzelzs gultas. Kreisajā pusē mazs aizrestots lodziņš, zem viņa nekrāsots galds un divi koka ķebļi. Labajā pusē dzelzīm apkaltas durvis uz koridoru. Marta rīts, pa lodziņu spiežas iekšā zila gaisma...

Notiek pēc divpadsmit gadiem. Pie dibena sienas piespiedies stāv Laukudūre. Viņš ir vecs, bet vēl spēcīgs vīrs baltiem matiem un bārdu. Mugurā viņam pelēks cietumnieka uzvalks. Rokas un kājas ķēdēs. Viņš ar visu savu būtī klausās katordznieku dziesmā, kas atskan aiz sienas.

Katordznieku dziesma.

Zili dzidrais debesjums

Līdz ar sauli atņemts mums —

Līdz ar mīlo sauli!

Zaļie meži skumjās šalc,

Logs mūs tura restēm kalts —

Stiprām dzelžu restēm.

Brīvais vanags tālēs skrien,

Mūsu rokas važas sien —

Smagās dzelzu važas.

Riet tur vakars, aust tur rīts,

Še viss mūžam krēslā tīts —

Kļūmā nāves krēslā.

Kalnos brīva dziesma plūst,

Še mums skaņas krūtīs lūst —

Vaidu pilnās krūtīs.

Lai ar lūst, bet klusu ciest

Varas kalpi nevar spiest —

Hei — jūs varas kalpi!

Mūsu dziesmas ir priekš mums

Tāle, saule, debesjums,

Zaļais mežs un brīve!

L a u k u d ū r e nekustēdamies.

Brīvība un mežs, un saule,
Kādi vārdi, kādas skaņas!
Dvēselē tās krīt kā ogles
Un tur sāp un deg, un kvēlo.

Pasper soli.

Kāds še drēgnums pūš visapkārt,
Kādas mironsaltas sienas!
Kamēr Viesturs bij pie manis,
Nesajutu es šīs šausmas.
Viestur, Viestur, kur tu esi?!
Ko gan dara tie ar tevi?

Klauvēšana pie sienas.

Tie ir viņi, kriminalisti.

Klausās un runā līdzī.

Tur-pi-nā-sim ba-da strei-ku,
Ka-mēr ne-at-dos jums dē-lu.

Klauvē pie sienas ar ķēdes locekli.

Bied-ri, pa-tei-cos jums ļo-ti!

Klusums. Laukudūre stāv brītiņu, tad iet un smagi nosēžas uz ķebliša, atspiezdamiel elkoņiem pret ceļiem un saņemdam galvu rokās. Durvīs nokrakšķ atslēga, un tās pamazām atveras. Laukudūre uzlec un paiet uz priekšu.

Durvīs parādās sargs ar ēdienu un ūdens krūzi.

S a r g s.

Vai nu nebūs diezgan gavēts?
Šodien zupa visai garda,
Citi visi ēd un slavē.

L a u k u d ū r e.

Tie ir meli, visi biedri
Līdz ar mani ies līdz galam!
Projām nesiet savu zupu,
Es tai pirksta nepielikšu,
Kamēr neatdosiet dēlu.

S a r g s.

Lai nu pasēd vien viņš drusku
Saltā kambarī, lai atdziest

Viņa pārāk karstā daba, —
Tad vairs netrokšņos par velti,
Neapvainos priekšniecību,
Nemusinās arestantus.

Laukudūre *sper soli uz priekšu, ķēdēm žvadzot.*

Projām! Ejiet ātrāk projām!
Es par sevi negalvoju.

Sargs.

Vecais, to vien pielūkojiet,
Ka pie dēla neieklūstat
Mūsu akmens trako kreklā.
Tātad priekšniecībai sacīt,
Ka jūs turpināt vēl streiku?

Laukudūre.

Jā, un sakiet jūsu Balkam,
Lai tik dzer vien mūsu asins,
Gan viņš noslāps reizi tajās.

Sargs.

Pateikšu tam jūsu vārdus,
Atnesīšu viņa paldies.

Noliek ēdienu un krūzi uz galda un aiziet.

Laukudūre.

Ak es nepraša, par velti
Sadusmoju tos vēl vairāk, —
Viņi Viesturu nu mocīs...

*Laukudūre atkal nosēžas. Tad aiz durvīm atskan soļi.
Durvis atveras, un sargs ieogrūž pa tām Viesturu.*

Sargs.

Vecais, priekšnieks liek jums sacīt,
Ka viņš šodien labā omā,
Un kā žēlastību atmet
Jums, lūk, to!

Projām.

Viesturs, *nāves bāls vīrs ar melnu bārdu, arī cietum-
nieka uzvalkā un ķēdēs, streipuļo uz priekšu.*

Tēvs, ak tēvs!

Laukudūre.

Viestur, mīlais Viestur!

Sēdina viņu uz ķebliša.

Viesturs.

Tēvs, tās mokas, ko es cietu!

Tēvs, tās nejēdzīgās šausmas!

Laukudūre.

Klusu, Viestur, esi klusu,

Atpūties kaut acumirkli.

Viesturs.

Nē, man tas ir jāizstāsta,

Sirds tad man būs atvieglota,

Krūtis varēs atvilkt elpu.

Nosēdies man šeitān blakus,

Ļauj man atspiesties pret tevi, —

Vārgs kā bērns es esmu kļuvis.

Atbalstās pret tēva plecu.

Tā ir labi, tēvs, nu klausies. —

Kad pirms četrām moku dienām

Es no sargiem tiku paņemts,

Mani noveda pie Balka.

Reiz pēc divpadsmitiem gadiem

Atkal skatīju to seju,

Kuru nicinu un nīstu.

Mūsu saruna bij īsa:

Teica manim viņš ar smīnu,

— Tātad cietums nav vēl spējis

Izdzēst jūsu dumpja garu, —

Bet vai jūs maz arī zināt,

Ka mans pienākums ir sodīt

Jūs par to ar bargu sodu.

Pienākumu izpildīšu, —

Vai tas jūs, vai cits, vienalga.

— Nelga! — es tam acīs smēju,

— Nonāvēt jūs mani varat,

Iznīcināt manu miesu;

It nekad jūs nenomāksiet

Manu lepnumu un naidu! —
— Gribam redzēt, — tā viņš kļiedza,
— Sargi, šurp, to projām vediet
Saltā karcerī papriekšu
Un tad karstajā, lai mīcās
Uzvesties, kā likums prasa! —
Tagad sākās manas mokas:
Divu soļu akmens būris
Stindzinošām ledus sienām —
Manu silto miesu skāva.
Drebuļi kā salti tārpi
Lodāja pa visu miesu;
Līda smadzenēs un sirdī.
Kēdes tā kā glumas čūskas
Aptinās ap kājām, rokām,
Sāka žņaupt un grauzt, un griezties
Manā miesā līdz pat kaulam;
Asinis man dzīslās stinga,
Un es sabruku uz ceļiem...

L a u k u d ū r e.

Viestur! Viestur!

V i e s t u r s.

Sargi mani sastingušu
Laukā iznesa un berza
Manus locekļus ar sniegu,
Līdz tie atkal silti tapa,
Lai pēc dažām stundām sāktu
Manas mocības par jaunu.
Tapu ieslodzīts kā krāsnī,
Svelmains gaiss man virsū pūta,
Elpa aizrāvās, un dzīslās
Plūda it kā karsta alva,
Acis izspiedās no pieres,
Mēle piekalta pie mutes,
Un par vienu ūdens lāsi
Būtu atdevis es visu.
Pakritu uz karstā klona...

Man vēl tagad elles slāpes;
Tēvs, vai nav tev lāse ūdens?

L a u k u d ū r e.
Tūliņ, Viestur, atnesīšu.

*Pieceļas, paņem krūzi un ēdiena traukus no grīdas, sniedz
krūzi Viesturam.*

Dzer, es drusku ieēdīšu.

V i e s t u r s dzer un noliek krūzi uz galda.

Tēvs, kam ēdiens bij uz grīdas?

Kam tu raugies tā uz viņu?

Tēvs, man liekas, ka tu esi...

L a u k u d ū r e.

Viestur, jā, jau četras dienas,

Kamēr neesmu es ēdis.

Pieteicām mēs bada streiku.

V i e s t u r s.

Kādēļ? Taču ne dēļ manis?

L a u k u d ū r e.

Tevis dēļ, un citi biedri

Bada streiku pabalstīja.

V i e s t u r s satver viņa roku.

Tēvs, mans labais tēvs! Un kuri

Bija gan tie citi biedri?

L a u k u d ū r e.

Kriminalisti, tur aiz sienas,

Kurus dzīve izstūmusi,

Kurus tramdīja un dzina

Viss šis kurtu bars, kas saucas

Taisnie, tikumīgie, labie, —

Likumības viltus kalpi, —

Un pret tiem tad viņi grieza

Savus asos vilka zobus;

Bet tiem sirds ir cilvēcīga,

Līdzjutīga, labsirdīga.

V i e s t u r s.

Ēdi, tēvs, es pa to laiku

Pateikšu šiem labiem ļaudīm,
Ka es brīvs un paldies saku.

*Pieiet pie sienas un sarunājas klauvējot. Laukudūre
ātri ēd.*

Laukudūre.

Vai tu arī neēdīsi?

Maize man vēl ir un zupa.

Viesturs.

Ēd vien.

Klausās klauvēšanā.

Tēvs, jauna ziņa!

Klauvē tie no viņas puses:

— Pilsētā kas rūgst un taisās. —

Ko gan tas lai nozīmētu?

Laukudūre noliek karoti.

Vai tik vien? Ak Viestur, Viestur!

Šinīs garos moku gados

Dzirdam mēs jau vairāk reizes

Čukstam mēmās cietumsienas:

— Pilsētā kas rūgst un taisās!

Tomēr viss ir bijis velti.

Divpadsmito reizi saule

Atgriežas uz pavasari,

Kamēr mēs no viņas šķirti, —

Un ar katru dienu mazāk

Ticu, ka es to vēl reizi

Skatišu ar savām acīm.

Viesturs.

Tēvs, tu nedrīksti tā runāt.

Tie mums ņēma visas zvaigznes,

Cerību tie nevar atņemt,

Viņas zaļās zelta mirgas

Birst caur mūsu tumšo nakti...

Klauvē.

Paklau, tur jau atkal klauvē:

Pil-sē-tā jau sen trūkst mai-zes,

Ne-mie-ri ir pa-re-dza-mi...
Nemieri, jā, jā, es ticu!
Tēvs, tu nerunā, ļauj ticēt, —
Degs drīz zeme sārtās liesmās,
Mūsu cietums sadegs līdzī.

L a u k u d ū r e.

Klusu, paraugies uz durvīm.

Durvis lēni atveras, un ienāk cietuma priekšnieks Romans Balks. Tas ir brangis kungs, mundierī, lepni saskrullētām ūsām.

R o m a n s B a l k s ironiski.

Labs rīts, arestantu kungī!

Nu, kā iet ar veselību?

Klusums.

Ceru, vecais, ka jums nebūs

Nācis gavēnis par ļaunu, —

Jūs jau vēl tik spēcīgs cilvēks!

Klusums.

Nu, un cienījamais dzejnieks

Laikam ar pie labas dūšas, —

Izsalies un izkarsējies.

Klusums.

Atbildiet, kad es jums prasu!

Vai jums mutē nav vairs mēles?

L a u k u d ū r e.

Mēle ir, bet tikai lādēt

Prot tā neliešus, kāds esat.

R o m a n s B a l k s.

Tātad es pēc jūsu domām

Tikai nelietis visgarām?

Tas nav visai glaimojoši.

Uz Viesturu.

Nu, un vai pēc jūsu domām

Tikai nelietis vien esmu?

Nav man cilvēcīgu jūtu,

Kādas jums un visiemiem?

Laukdūre.

Nesaprotu, ko jūs gribat.

Romans Balks.

Parunāties, vecais, gribu
Pats ar saviem cietumniekiem,
Pakavēt tiem drusku laiku.

Uz Viesturu.

Kā jums patiktu, ja būtu
Man, ko nelieti jūs saucat,
Tāda mīlākā kā Aina?

Viesturs.

Ko jūs ar to gribat sacīt?

Romans Balks.

Ak, nu beidzot tomēr reizi
Mēmā zivs ver vaļā muti!
Es ar to jums sacīt gribu
Tikai to, ka garie gadi
Nav vēl Aina atņēmuši
Viņas daiļumu un kairi,
Vēl tā iespēj apmierināt
Tādu baudmīli kā mani. —

Viesturs.

Tas nav tiesa, nē, nav tiesa!

Romans Balks.

Palēnām, vai aizmirsuši,
Kas es esmu, ko es varu?
Jūs man neticat? Nu sakiet,
To jūs taču nedomājat,
Ka par priekšnieku šē kļuvis
Tikai — lai jums atmaksātu
Es par pagājušām dienām, —
Tad jau negudris es būtu.
Nē, man iegūt vajadzēja
To, pēc kuras kaislē degu, —
Ainas dēļ es šeit esmu.
Nu, un jūs jau paši zināt,
Pusceļā es neapstājos,
Upuri kaut būtu jānes.

Viesturs.

Jūs šē būtu tikai tādēļ!
Aina būtu... Nē, nav tiesa!

Romans Balks.

Ja jums nepatīk, ko teicu,
Neesmu es pie tā vainīgs.

Viesturs izmisumā.

Tēvs, es visu izturēju,
Bet tas ir par daudz!

Laukdūre.

Ak Viestur,
Mūsu ienaidnieks tik gaida
Brīdi, kad mēs tiksīm lauzti.
Viestur, izturi līdz galam!

Romans Balks.

Velti, vecais, viņš jau lūzis.
Jā, tāds vien man bija mērķis,
Varu aiziet apmierināts.
Vai jums, uzvarētie! Sveiki!

Iet un aizver durvis.

Viesturs salauzts nosēžas uz soliņa.

Man ir tagad viss vienalga,
Mirt nav grūti, nāvi sveikšu
Tagad es kā pestītāju.

Laukdūre.

Viestur, ja šē Aina būtu,
Vai tu zini, ko tā teiktu:
— Nerunā tā cīnītāji, —
Mīla ir tik dzīves daļa,
Un, ja arī viņa zustu,
Vai tad vērts ir daļas labad
Tūlīņ atteikties no visa?

Viesturs.

Tukšums bezgalīgs man krūtīs,
Kā lai tāds vairs dzīvē deru?

L a u k u d ū r e.

Kad bij pienākušas vēstis
Še par tavas mātes nāvi,
Likās man, ka satumst diena,
Bezgalīgā nakts klāj mani,
Un man tikās mirt un nebūt. —
Bet tad sāpes pārsāpēja,
Pārsāpēs tās arī tevim.
Un vai tu tam visam tici,
Ko viņš stāstīja par Ainu?...

V i e s t u r s u z l e c.

Vai tie varētu būt meli?

L a u k u d ū r e.

Tas ir taisnība, ka Aina
Tagad viņa cietumniece,
Bet, ka viņam padevusies
Būtu Aina, tas nav tiesa.

V i e s t u r s d z ī v i.

Tēvs, tu domā? ..

L a u k u d ū r e.

Nesaprotu, kā tu vari
Šaubīties par savu Ainu!

V i e s t u r s.

Piedod, tēvs, to pats jau redzu,
Cik es vājas dabas esmu, —
Daudzkārt stiprāks tu par mani.

L a u k u d ū r e.

Maigums dvēselē no mātes
It kā mantojums tev līdzī, —
Tu par dzejnieku jau dzimis
Un nevis par cīnītāju.
Cīnītājs pēc savas dabas
Likās manim mazais Gaidis,
Kas to zin, kāds viņš ir tagad?...

Viesturs.

Gaidis, jā, varbūt, ka reizi
Nāks viņš noņemt mūsu važas,
Iecelt saulītē mūs abus.

Laukudūre.

Kaut tā būtu!

Pie sienas klauvējiens.

Viesturs.

Atkal klauvē!

Sit pie sienas.

Jā, es klausos.

Klausās, runā uztraukti.

Ļaužu drūzma... Sarkans karogs...

Tēvs, vai pareizi es dzirdu?

Laukudūre.

Tā tie klauvē. Klausies tālāk.

Viesturs klausās.

Klusums. Biedri, kāpēc klusat?

Klauvē. Aiz loga atskan šāviens.

Vai tu dzirdi! Kas tur notiek?

Uzlec uz galda un raugās pa lodziņu.

It nekā šē nevar redzēt,

Redz tik otras mājas jumtu.

Laukudūre uztraukts.

Kāpēc sirds man trīc tik spēji!

Ja nu tomēr piepildītos

Tās, ko cerējām tik ilgi!

Viesturs.

Tēvs, tas būs, tas būs, es jūtu!

Aiz loga atkal atskan šāviens. Tad vēl viens. Brīdi klusums, tad atkal klauvējiens pie sienas.

Laukudūre.

Klauvē, atkal klauvē!

Viņiem laikam ir kas redzams.

Viesturs klausās, sauc.

Viņi nāk! Tie ir jau klātu!

Laukudūre.

Kas tie viņi? Jautā, jautā!

Viesturs sāk klauvēt, bet šinī brīdī atskan koridorā troksnis. Dzirdamas balsis, kliedzieni un sitienu troksnis, it kā ko lauztu.

Laukudūre.

Viestur!

Sniedz Viesturam savas ķēdēs slēgtās rokas.

Viesturs.

Tēvs!

Satver viņa rokas. Troksnis nonācis līdz kameras durvīm. Nočirkst atslēga, un durvis ar sparū tiek atrautas līdz galam. Viņās parādās ļaudis. Visu priekšā ir students ar sarkanu lenti pie krūtīm. Aiz viņa ir zaldāts ar sarkanu karodziņu pie štika.

Students.

Brāļi, brīvību mēs nesam!

Situsi ir lielā stunda,

Vecā vara drupās grauta,

Melnā čūska vienreiz kauta!

Viesturs grib apkampt tēvu, bet ķēdes neļauj.

Tēvs, tas sapnis ir, ko redzu!

Zaldāts.

Brāļi, tā ir patiesība!

Sarkans karogs sabiedrojies

Ir ar štiku, — raugiet šurpu!

Paceļ štiku gaisā.

Vai virs zemes kāda vara

Spēj pret šādiem sabiedrotiem?!

Laukudūre kā nemaņā atkāpjas un atsēžas uz ķēbliša.

Kas tas ir? Vai tie ir murgi?..

Stāstiet, sakiet, labie ļaudis,

Kas ir noticis virs zemes,
Lai es atkal aptvert varu.

Students.

Tas ir noticis, ko gaidām
Mēs jau simtiem simtu gadu!
Pārāk ilgi tauta cieta
Kara šausmas, postu, badu.
Nu ir diezgan! Sacēlušies
Neskaitāmi miljoni,
Drupās tie jau sasituši
Asinaino cara troni,
Un uz viņu drupām šaudās
Sārti karogi kā liesmas,
Zelta palatās un pilīs
Atskan darba laužu dziesmas.

Viesturs.

Brāļi, acis žilbst no gaismas!
Kas to spēja, kas to veica?

Strādnieks spiežas pie durvīm.

Darba vīri norūdīti,
Bālās, vārdzinātās sievas,
Bērni, postā piedzimuši,
Sirmgalvji, kas pārāk ilgi
Cietuši un gaidījuši.

Zaldāts.

Zaldāti, ko vecā vara
Lika upurēt bez skaita,
Kropļis — invalids, kas slāpa
Atriebt pazaudēto mūžu —
Visi gāja, visi veica!

Students.

Studenti un skolotāji,
Ielas meita, ubags skrandās,
Zaglis, kļuvis tāds aiz bada —
Visi, visi jutās rada,
Visi lielā cīņā gāja!

Viesturs izpleš rokas un, ķēdēm skanot, metas uz priekšu.

Nu es ticu, tas ir tiesa!

Ļaujiet sevi apkampt, brāļi!

Lauku dūre, acis slaucīdams, nāk uz priekšu.

Vīri, biedri, jūsu rokas!

Students apkampj Viesturu.

Viestur, tevi apkampj brālis!

Vai tu mani nepazīsti?

Viesturs skatās uz viņu.

Tu, tu būtu mazais Gaidis!

Tiešām! Gaidi, manu brālīt!

Lauku dūre pārsteigts.

Vai es varu acīm ticēt?

Gaidis.

Piedod, tēvs, ka es jūs sveicu

Pirms kā cīnītājs un biedris,

Tikai tad kā dēls un brālis.

Apkampj tēvu.

Lauku dūre.

Tikai tādu iedomājos

Savu mazo vanadziņu,

Savu saules veldi, Gaidi!

Durvīs parādās sieviete cietumnieces tērpā. Aiz viņas vēl dažas cietumnieces, kas tikko atsvabinātas.

Viesturs skatās uz viņu kā sastindzis.

Aina! Mana Aina!

Metas viņai pretī. Iss atkalredzēšanās prieka pilns brīdis. Aiz sienas sāk spēlēt marseļezi. Skaņas arvien pieaug un turpinās vēl pēc priekškara nolaišanas.

Priekškars.